

STENOGRAFSKE BELEŠKE

PRIVREMENOG NARODNOG PREDSTAVNIŠTVA
KRALJEVSTVA SRBA, HRVATA I SLOVENACA.

38. REDOVNI SASTANAK

PRIVREMENOG NARODNOG PREDSTAVNIŠTVA

KRALJEVSTVA SRBA, HRVATA I SLOVENACA
DRŽAN U BEOGRADU 18. JUNA 1919. GODINE.

PRESEDAVAO:

Predsednik dr. Draža M. Pavlović.

SEKRETAR:

Dr. Ivan Krnic.

Prisutna sva gospoda Ministri sem Ministra za Narodno zdravlje i Ministra finansija.

Početak u 16.25 časa.

Predsednik dr. Drag. M. Pavlović Otvaram 38. redovni sastanak.

Izvolite čuti protokol prošlog sastanka.

Sekretar dr. Ivan Krnic: čita protokol 37. redovnog sastanka.

Predsednik dr. Drag. M. Pavlović Gospodo, ima li ko šta da primeti na ovaj protokol? (Nema).

Objavljujem, da je protokol primljen. Izvolite čuti molbe i žalbe.

Sekretar dr. Ivan Krnic čita:

a) Molbu Blaže Popovića, učitelja u Kicevu, okrug Bitoljski, da mu se godine provedene kao privremenom učitelju uračunaju u ukazne radi povišice i penzije;

b) Molbu građana varoši Krupe u Bosni, sela Risovca, Krnjeuše i Vučjaka, da se Petru M. Novakoviću, koji je proveo šest godina u tamnici pod Austrijancima, za to što je bio veliki Srbin dade kakva činovnička služba;

v) Molbu 50 građana sela Dragoševca, da se njihova ziratna zemlja, koja je 1904. godine pored seoskih šuma i zemlje prešla u državnu svojinu opet povratu pravim sopstvenicima;

g) Molbu Živojina Popovića, bivšeg služitelja, da mu se odredi stalna mesečna pomoć kao iznemoglom služitelju u državnoj službi;

d) Molbu Radoslava Gjukića, i 61-og građanina sela Vučkovice srez Gružanski, okrug Kragujevački; da im se oprosti plaćanje poreza kao postradalima;

d) Molbu Stanojke Janković-Popović za stalnu novčanu pomoć;

e) Molbu Stane udove pok. Nikole Mitića, bivšeg radenika željezničke direkcije iz Beograda, da joj se poveća pomoć radi izdržavanja sebe i svoje šestero djece.

ž) Molba Roze Fintić za invalidsku potporu, pošto su joj dva sina poginula u Rusiji;

z) Molbu Udruženja Jugoslavenskih penzionara u Ljubljani za isplatu vojne potpore penzionerima;

i) Molbu Saveza novčanih zavoda kraljevstva Srba, Hrvata i Slovenaca za uredjenje njihovog pitanja.

Predsednik dr. Drag. M. Pavlović Ove će se molbe uputiti Odboru za molbe i žalbe.

Izvolite čuti izvještaje gospode Ministara i proteste građana.

Sekretar dr. Ivan Krnic čita izvještaj Ministra Vojnog i Mornarice, da će na pitanje

Mihajla Srečkovića o davaocima komore, zaplenjenoj soli, vojnicima preko 50 godina odgovoriti čim prikupi potrebne podatke;

Protest Srba iz Tursko-Kanjiškog sreza, Banat povodom povlačenja granica u severnom Banatu;

i protest Stanovništva Bos. Novog protivu osakaćenja naših granica;

Predsednik dr. Drag. M. Pavlović Gospodo, izvolite čuti izveštaje verifikacionog odbora.

Sekretar dr. Ivan Krnic čita izveštaj Verifikacionog Odbora o ostavci na mandat Ivana Meštrovića.

b) ostavci na mandat dra. Trilera,

c) o mandatu Gjorgja Denkovića.

Predsednik dr. Drag. M. Pavlović: Gospodo, izvolite čuti jedan zakonski predlog.

Sekretar Pera Jovanović: Gospodo, projekat privremenog Ustava štampan je i razdat narodnim poslanicima i ako gospoda žele, ja ću ga pročitati.

Predsednik dr. Drag. M. Pavlović: Ovaj će se zakonski predlog uputiti odboru koji se ima izabrati. Kako je ovaj zakonski predlog vrlo važan, to treba izabrati odbor sporazumno sa klubovima parlamentarnih grupa.

Pre nego što predjemo na dnevni red, izvolite čuti usmena pitanja gg. poslanika na pojedinu gg. Ministre.

Prvo je pitanje g. Velje Vukičevića na gošped na Ministra saobraćaja.

Ima reč g. Velja Vukičević.

Velja Vukičević: U koliko sam obavestjen, radovi na opravci pruge Niš—Piroć idu vrlo sporo, i upravo se može reći, s ne ruke, jer se vrši poglavitno rad ka Nišu, a ne od Niša ka Piroću. Međutim ckrug je piroćki bez ikakvih komunikacionih sredstava, te je on upućen jedino na prenos stekom i kolima, a ni stoka ni kola nema, jer je prvo sva stoka naša uzeta za komoru, a docnije je neprijatelj s svim do kraja istrebio stoku iz ckruga tako, da je sada ckrug ostao u potpunoj oskudici za stekom za vuču. U okrugu vlada tolika oskudica za stekom, da su sami ljudi morali da kopaju, jer stoku n'isu imali, a kolika je velika ta oskudica neka vam posluži ovo za primer. Jedna američanska misija dala je ckrugu piroćkom izvesnu pomoć u peksimitu i taj se peksimit nije mogao da prenese, i ako je bio pokopan, jer nije imalo čim da se prenese. Država je međutim dužna, da pruži saobraćajna sredstva

svojim gradjanima, a ovde tim pre, što je ckrug piroćki jedan od okruga, kome od strane državne do sad nikakva pomoć nije data. Ja sam se, dok je još g. Ministar Saobraćaja bio na odsustvu, obratio gospodinu Ministru izlažući stanje u kome se ckrug piroćki nalazi i pre 20 dana uputio sam pismeno pitanje na g. Ministra Saobraćaja o tome, ali odgovor nisam dobio, i zato sam primoran ovde da pitam g. Ministra Saobraćaja:

da li hoće da uspostavi saobraćaj kakav takav sa Piroćom, da li hoće da za saobraćaj nekoliko automobila, da bi se mogle najnužnije i najpotrebnije životne namirnice, bez kojih se ne može živeti, preneti i da li hoće najzad i to da naredi, da se rad na pruži Niš—Piroć ubrza?

Predsednik dr. Drag. M. Pavlović: Ima reč g. Ministar Saobraćaja.

Ministar Saobraćaja Velislav Vuklović: Gospodo, g. poslanik Vukičević uputio mi je ovo pitanje i ja mogu samo da mu blagodariam, što mi ga je uputio, pa da i Narodno Predstavništvo čuje kako stvar stoji. Potpuno je tačno ono, što je rekao g. Vukičević, da radovi na pruži Niš—Piroć idu vrlo slabo. Od Niša do sv. Petke, na 22 kilometra pruga je gotova. Zapelo je i ne radi se na mostu preko Nišave kod Sv. Petke. Isto tako od Piroća ne može se ići dalje nego samo do Staničenja zato što su oba mosta i tunel porušeni, i dalje od Staničenja na svim mestima gde pruga prelazi Nišavu. Razlog što se tu ne radi brzo, tačno je onaj, što je pomeno g. poslanik. On je u jednoj konstataciji istinito i verno utvrdio, da je ckrug piroćki, koji je tako stradao, ostao bez sredstava i stoke, da bi se moglo što god preneti. Za izvršenje željezničkih radova u klisuri kao što je to na liniji Niš—Piroć prvenstveno je potrebna stoka i kola za prenos potrebne gradje. Na žalost toga nije bilo u ckrugu piroćkom, niti se je moglo dobiti. U više malicva umoljavano je, u koliko je to bilo moguće, Ministarstvo Vojno, da ustupi Komoru za prenos gradje, u koliko se mogla naći u piroćkom ckrugu, ali se nije mogla dobiti ne za to što Ministar Vojni nije hteo dati, nego zato, što je Komora u to vreme pa i dandanas upotrebljena za prenos hrane, koja se daje kao pomoć piroćkom ckrugu, ili za vojsku.

Gospodo, da se dobije i sama gradja ima velikih i ogromnih teškoća.

Šuma, koja je tamo bila i koju gospodin poslanik čebro poznaje, sva je isječena. Jedina šuma, koju se može još naći u okolici je ona oko Bele Paćanke i Crvene Reke. Ali je nemoguće

naći ni po koju cenu kola, koja bi potrebni gradjevni materijal odvezla. Za opravku mosta oko Sv. Petke treba mnogo gradje, a ona se teško dobija iz Predejana. Oni, koji poznaju to mesto znaju, kolika je to daljina i s kolikim je poteškoćama skopčan taj posao. Da bi se rad na opravci pruge ubrzao i da bi se pomoglo pirotskom okrugu, činilo se od ministarstva sve što se moglo. Odobreno je bilo da se nabavka vrši u Bugarskoj, kamo su i otišli naši inženjeri. I bez obzira na veličinu troška i visinu cena toga materijala, bili smo voljni da se to plati, ali smo naišli na druge poteškoće. Pošto je utvrđena cena cementa i gradje, trebalo je još samo dobiti dozvolu za izvoz toga materijala od bugarskih vlasti. Smatrali smo, da je neprijatelj, koji je najviše nanio štete tomu okrugu, bio primoran da nam gotov materijal dađe uz neznatnu naknadu ako već ne bez naknade same. Sve smo učinili da se kupi potrebna gradja i tražili smo dozvolu preko francuskih vlasti. Već je ravno mesec dana poteklo od kako smo tu dozvolu tražili i još do dana današnjeg nije se uspeo da dobijemo tu dozvolu za izvoz. Poslao sam lično depešu generalu Tucakoviću i molio ga da svim silama nastoji, da se dodje do te dozvole za izvoz. Dobio sam odgovor da francuske vlasti još nisu dobile dozvolu. U ovakvim prilikama teško je vršiti opravku pruge, bez najpotrebnijeg materijala opravka pruge se ne može tako brzo obavljati. Ja žalim što ta pruga nije mogla biti već gotova. Učinio sam sve što se dade učiniti. Čim gradja stigne, ona će se brzo opraviti.

Na pitanje gospodina poslanika da li je moguće uspostaviti saobraćaj pirotskog kraja sa ostalim krajevima putem automobila, nisam odgovorio, jer mi je to pisano bilo dostavljeno u oči moga puta. Ministar Saobraćaja ima pod sobom i t. zv. odsek automobilski, ali automobila nema. (Zast. Velja Vukičević: Ali ih ima vrhovna komanda). Obraćao sam se gospodine poslanice, gospodinu ministru vojnom i molio sam, da mi ustupi one automobile, za koje sam čuo, da će ih ministar vojni kupiti od Engleza koji napuštaju Srbiju, te da tako mogu uspostaviti saobraćaj u onim mestima, gde saobraćaja nema. Oko 20. ili 25. marta dobio sam uverenje od nadležnih vlasti, da će se moći već 5. aprila dobiti od Engleza ti automobili. Koliko je meni poznato, nijedan automobil od Engleza nije ministarstvo vojno ni kupilo, a prema tomu nam ga nije moglo ni dati. Tražio sam automobile u Ljubljani, jer sam čuo, da ih tamo ima. Obraćao sam se preko ministarstva i vrhovne komande moleći ih, da mi

se stave automobili na raspoloženje, no nisam dobio ni jednog jedinog automobila.

Obratio sam se gospodinu vojvodi Stepanoviću i molio za automobile. Gospodin vojvoda mi se odazvao odmah i stavio na raspolaganje 10 automobila, ali to su teški automobili sa gvozdenim naplatcima.

Ja sam našao šofere, doterao automobile i do danas oni se opravljaju, da mogu vršiti saobraćaj. Dva su automobila opravljena, ali troše toliko benzina, da su gotovo neuporabljivi.

Gospodin Ministar Pošta našao je u Ljubljani automobile i za vreme moga zastupanja otišao je lično u Ljubljanu i sve učinio, da mu se stave na raspolaganje. Dobio je 35 automobila. Čim sam to saznao, obratio sam se gospodinu Ministru Pošta, da mi stavi na raspolaganje izvestan broj automobila za vršenje saobraćaja u mestima, gde nema nikakvog saobraćaja. Juče sam dobio odgovor, da su svi automobili u opravci, jer su nesposobni za saobraćaj.

Dozvolite gospodo, da kažem, da bez automobila ne mogu pomoći nikomu, pa ni okrugu pirotskom i ako bi to najradije učinio. Ovo je u kratko moj odgovor gospodinu poslaniku.

Predsednik dr. Drag. M. Pavlović: Reč ima gospodin Velja Vukičević.

Velja Vukičević: Ja ne mogu biti zadovoljan sa odgovorom gospodina ministra. Ja verujem u teškoće, koje je naveo gospodin ministar, ali nije onaj narod u okrugu pirotskom za to kriv, što ovde vlada toliki kaos i nered, zbog koga mora onaj narod da trpi. Taj narod je zaslužio, da se o njemu vodi računa, zato što je dao tolike žrtve i što je bio medju prvimi pukovima u ratovima za oslobođenje. Najzad zahtevamo državni interesi da taj kraj ne bude tako zapušten.

Predsednik dr. Drag. M. Pavlović: Reč ima gospodin Ministar Saobraćaja.

Ministar Saobraćaja Velislav Vulović: Meni je žao što gospodin poslanik nije zadovoljan s mojim odgovorom. Ako bi bilo do toga, da se što čini tom okrugu, onda mi verujte da bi za pirotski okrug ponajpre učinio što god mogu, jer sam ja predstavnik i poslanik toga okruga. Ali gospodo, nemoguće je učiniti ono, čega nema. Danas su takve nezgode, da sam na jednu molbu, obraćajući se gospodinu Ministru Financija zbog kredita za nabavu teretnih automobila, za koje sam već bio sklopio ugovor sa talijanskom firmom „Fiat“, dobio odgovor, da nema otkuda da se plati. U tim prilikama nije moguće da se radi. (Glas: Takvog ministra finansija treba ukloniti).

Predsednik dr. Drag. M. Pavlović: Reč ima gospodin poslanik Milan Nedeljković, da stavi upit na gospodina ministra pravde.

Milan Nedeljković: Gospodo, kad sam stavio ovo pitanje na gospodina ministra pravde, znao sam, da se moglo to pitanje rešiti i pismeno, ali ja sam želio, da ovo pitanje pertraktiramo ovde s toga razloga, što je od opšteg značaja, a s druge strane sam hteo da se malo podigne zavesa, pa da se dade prilika i našem parlamentu da ziviri u čudan život, kojim živi naše činovništvo u Trojedinici a kako čujem i u Bosni i Hercegovini. Pitanje je u prvom redu o sudskim činovnicima. Činovništvo treba da saglasno kao državni organ radi s centrima državnog života, s parlamentom i vladom.

Hoćemo da postignemo pre svega to da građanstvo naše države dobije puno pouzdanje da se sprema nov i bolji život nego što je do sad bio, da dobije poverenje u svoje vlasti, da će te vlasti uvek raditi pravedno, i da će vlasti ići na ruku građanima i njihovim opravdanim zahtevima. Medjutim, moram konstatovati, a videćete i vi sami docnije iz nekoliko primera, koje ću navesti, da se to tako kod nas ne radi. Krivica je u tome, što je ostala čitava legija činovnika iz austrijskog vremena, koji ne mogu da se pomire sa novim duhom vremena, nego nastavljaju svoj stari zanat. Oni ne samo ne rade ono što je njihova dužnost, nego nastavljaju, kao što rekoh, svoj stari zanat u austrijskom duhu, a što je interesantno to oni smeju da čine zbog toga, što osećaju da imaju zaledje dobro, koje ih u tome pomaže, te su tako sigurni, da se ne obaziru ni na naredbe više vlasti, ni na kakve zahteve građanstva. Ja ću biti slobodan, gospodo, da iznesem dva primera, koja teško zasecaju u naš unutarnji život. Kao što vam je svima poznato, od 1914 godine na ovamo gonjeni su Srbi u Hrvatskoj i Slavoniji, i ta gonjenja nastavljena su i danas. Srbi, koji su stradali toliko pod austrijskim režimom, stradaju i danas. Ti isti ljudi koji su osudjivani na čitave godine i mesece teške tavnice, što su kazali neku beznačajnu reč,

Predsednik dr. Drag. M. Pavlović: Gospodine poslanice, ovo je kratko pitanje, i ja vas molim da budete kraći.

Milan Nedeljković: Kad su se žalili dobili su povećanje kazne, i pored toga osudjeni su da plate troškove. Ti ljudi odležali su tu kaznu, ali, što je najžalosnije, od njih se i sad još traži da plaćaju te sudske troškove. Neki su me pitali šta da rade. Ja sam nekim od njih kazao: „Nemoj, čoveče, da plaćaš,

ovo je novo vreme, i ko će odgovarati za stare stvari?“ Jedan me je poslušao, ali posle nekog vremena opet mu je naloženo da novac položi i da sudske troškove mora da plati. Ja sam verovao i bio ubedjen da će ti predmeti otići ad akta, medjutim uverio sam se pozitivno, da to tako ne biva. Stoga vas pitam, na osnovu čega se sad to naplaćuje i nastavlja gonjenje Srba, kad mi živimo u slobodnoj državi Srba, Hrvata i Slovenaca a ne pod Austro Ugarskom?

Predsednik dr. Drag. M. Pavlović: Gospodine poslanice, ovo je kratko pitanje.

Milan Nedeljković: Ja pitam g. ministra pravde da li će se tome stati na put. Drugi je primer u ovom: Ima u Karlovcima ljudi koji su odgovarali za izvesne krivice obične pljačke i kradje i koji su oštetili karlovačko građanstvo. Karlovčani nisu smeli u ono doba da se žale. Medjutim, kad je došao ovaj preokret, oni su podneli tužbe policijskoj vlasti, od kojih je neke policija uhvatila i krivci su priznali da su harali kuće, prolivali vino u podrumima i t. d. Ovi su prijavljeni državnom odvetništvu u Mitrovici, no to isto državno odvetništvo, što je tako revnesno gonilo Srbe, te za najmanju malenkost telegrafski naredjivalo uhapšenja koja su bez saslušanja trajala po nekoliko meseci, ne nalazi ni sada evo ni posle 6 meseci za nužno da ureduje. Ni na ponovne urgencije, državno odvetništvo ne reagira i ne radi ništa o toj stvari. Zato molim g. Ministra Pravde da mi odgovori, hoće li se takvom zvaničenju stati na put i hoće li se ići putem zakona da građanstvo steče nove veru i pouzdanje u vlasti, u pravednost i u poštovanje zakona u našoj novoj državi?

Predsednik dr. Drag. M. Pavlović: Ima reč g. Ministar Pravde.

Ministar Pravde Marko Tričković: Imam da odgovorim na pitanje gospodina poslanika Nedeljkovića, da mi ta stvar, koju je on sad izneo ovde, pred Narodno Predstavništvo, nije poznata. Čim sam dobio njegovo kratko pitanje, ja sam od nadležne vlasti tražio izveštaj i, kad budem dobio izveštaj, ja ću onda narediti, da se uradi onako kako je po zakonu. To je moj odgovor na pitanje gospodina poslanika.

Predsednik dr. Drag. M. Pavlović: Ima reč gospodin Živojin Zlatić, da postavi pitanje na Ministra Financija, ali kako Ministar Financija nije ovde, to se pitanje za sada odlaže.

Ima reč gospodin Radivojević i Laza Popović, da postave pitanje na g. Ministra za ishranu.

I preko ovog pitanja prelazimo pošto, pitači nisu ovde.

Gospodin Trifunović ima pitanje na Ministra za Ishranu i Trgovinu. Izvolite, gospodine Trifunoviću.

Miloš Trifunović: Neka odgovori gospodin Ministar na moje pitanje. Ja sam uputio pitanje na g. Ministra Trgovine.

Predsednik dr. Drag. M. Pavlović: Ima reč g. Ministar Trgovine.

Ministar Trgovine Dr. Voja Veljković: Ja imam ovde jedno pitanje gospodina poslanika Trifunovića, koje je upućeno meni i gospodinu Ministru za Ishranu. Većina pitanja tiču se rasporeda ratne stoke i ratnog plena. Ratni plen ne pripada u resor Ministarstva Trgovine i zato detalje, koji se ovde u pitanju traže, i koji se odnose na ratni plen ne mogu dati. To će dati gospodin Ministar za Ishranu. Ali kako iz celokupnog teksta pitanja vidim, da gospodin poslanik želi da bude obavešten o rasporedu stoke u opšte, to ću mu dati podatke o rasporedu one stoke, koja po zakonu dolazi pod Ministarstvo Trgovine. Ova stoka, koja dolazi pod Ministarstvo Trgovine po zakonu, ta se stoka ne poklanja, ona bi po pravilu imala da se prodaje i da se novac dobiven za nju stavi u naročiti fond Upravi Fondova. Ministarstvo je međjutim našlo, da bi u današnjim prilikama bilo korisnije, da se ta stoka sada ne prodaje, nego da se rasporedi narodu i upravo da mu se da na čuvanje i na potrebu. U zemlji ima mnogo zemljoradnika, koji su ostali bez stoke tako, da zemlja zbog toga ostaje neobradjena. Postoji dakle jedan privredni interes, da se stoka, koja se nalazi u rukama Ministarstva Trgovine ne prodaje, jer bi mogla otići u ruke trgovaca, koji bi je prodavali ili upotreбили na drugo što, a ne na obradu zemlje, nego na primer na klanje.

Zatim je ministarstvo rešilo, da stoku rasporedi narodu. Od te stoke imalo je Ministarstvo Trgovine na raspoloženju prvo jednu partiju od 4200 komada govedi. Ta partija rasporedjena je na 6 okruga: na podrinski, valjevski, smederevski, beogradski, požarevački i krajinski. Docnije je stavljena na raspoloženje Ministarstvu Trgovine jedna druga partija krupne i sitne stoke od 5302 komada. Tu partiju Ministarstvo Trgovine nije rasporedilo za to, što se u medjuvremenu od one prve partije do druge partije formirao u Ministarstvu Trgovine glavni odbor za poljoprivrednu obnovu i Ministarstvo Trgovine tome odboru je poslalo tu partiju od 5302 komada krupne i sitne stoke. Sad bi imao taj odbor tu

stoku da rasporedi po okruzima, koji nisu pri onoj prvoj deobi uzeti u obzir. Dakle to su te dve partije, koje su dosada meni stavljene na raspoloženje, a ako bi još koja treća partija došla i bila stavljena na raspoloženje Ministarstvu Trgovine, Ministarstvo će isto tako postupiti kao sa ovom drugom partijom t. j. poslaće Glavnom Poljoprivrednom Odboru za obnovu da on izvrši raspored.

Najzad, Ministarstvo je učinilo još i ovu podelu: 14 krava dato je „Društvu za Zaštitu Invalidske Dece“ u Fruškoj Gori; 20 krava Srpsko-Amerikanskom Društvu za Zaštitu Dece u Banji Koviljači, opet za ishranu dece mlekom. To je sva stoka, koju je Ministarstvo Trgovine dosada rasporedilo i to je raspored, koji je sa stokom učinjen. Što se tiče rasporeda stoke iz ratnog plena, Ministarstvo nije o tome obavešteno, pošto plen ne spada pod Ministarstvo Trgovine. (**Miša Trifunović:** Koliko obe partije iznose zajedno?). Prva partija iznosi 4200 komada, a druga partija 5302 komada krupne i sitne stoke. Sad ima 14 krava, ima još jedna mala partija, koja je ustupljena državi, Ministarstvu Poljoprivrede za državna dobra u: Ljubičevu, Dobričevu i Topčideru. Tu je partiju molilo Ministarstvo Privrede, da mu se ustupi kao priplodna stoka, i Ministarstvo Trgovine je ustupilo tu stoku Ministarstvu Privrede, koju je ono zahtevalo i stavilo mu na raspoloženje. Ta partija iznosi 321 komad krupne stoke.

Predsednik dr. Drag. M. Pavlović: Reč ima g. Ministar za Ishranu.

Ministar za Ishranu Antun Korošec: Ja doduše nisam dobio pitanja od gospodina poslanika, jer je bilo upućeno na ministra trgovine, ali ću ipak odgovoriti na njegovo pitanje, odnosno one stoke koju je razdelio poljoprivredni odbor, jer se u našem ministarstvu vodi statistika stoke, koju je razdelio taj odbor, koja je došla s imanja grofa Čekonića.

Ta stoka razdeljena je ovako:

- Okrugu Moravskom 192 svinja, 1000 ovaca;
- Okrugu Kragujevačkom 200 rogata marve, 176 konja, 100 svinja;
- krugu Rudničkom 150 rogata marve, 300 svinja;
- Okrugu Čačanskom 200 komada rogata marve, 300 svinja;
- Okrugu Užičkom 200 komada rogata marve, 300 svinja;
- Okrugu Niškom 110 kom. bivola, 6 mazga.
- Okrugu Timočkom 1000 komada ovaca;
- Okrugu Krajskom 1000 komada ovaca.

Na razdeobu te stoke Ministarstvo Obnove nije imalo nikakve ingerencije. Gospodin je pitao i o razdeobi stoke i ratnoga plena. Razdeobu stoke iz ratnoga plena je imalo u ruci Ministarstvo Vojno i Mornarice. Ono je razdelilo tu stoku. Koliko i od kuda je ta stoka bila, nije mi poznato. Radi različitih žalba, koje su došle, nije htelo više Ministarstvo Vojno i Mornarice deliti stoku, nego je razdeobu stoke ustupilo direkciji ratnoga plena. Direkcija ratnoga plena je isto tako odbila razdeobu stoke, pa je istom 14. maja Ministarstvo za Obnovu preuzelo tu razdeobu. Razdeoba stoke spada dakle u područje Ministarstva za Obnovu tek 14. maja. Od toga časa mi smo dobili jednu partiju rogata i sitne stoke i ova je stoka razdeljena ovako:

Okругu topličkom 288 grla;

Okругu Beogradskom 60 konja (koji nisu bili transportable);

Mesnom odboru u Beogradu 30 konja (isto tako intransportable);

Mesnom odboru u Bavini 48 grla skloništu za ratnu siročad u Banji, Koviljači 2 krave sa po jednim teletom; raznim licima iz okruga topličkoga Vranjskog, Niškog, Kragujevačkog, Valjevskog, Beogradskog, Pirotskog, Kumanovskog i iz Niša 49 grla.

Drugu partiju razdelio je Odbor za podjelu stoke, koji je odbor sastavljen od predstavnika Ministarstva Trgovine, Ministarstva Obnove Zemlje, Ministarstva Vojnoga, Ministarstva Poljoprivrede, predstavnika Direkcije plena i predstavnika saveza Zemljoradničkih Zadruga.

Taj odbor razdelio je 26. maja drugu partiju ovako:

Okružnom odboru Vranje za srez Masurički 219 grla;

Okružnom odboru Podrinje 150 grla.

To su one dve partije, koje su dobivene do sada iz direkcije plena. Odbor za podjelu stoke više nije ništa dobio.

Koliko imade još ratne stoke u Baranji i Bačkoj Ministarstvo ne zna. Mi smo se više puta obraćali Ministarstvu Vojnom i Mornarice i mislim da ćemo dobiti odgovor, i onda ću moći odgovoriti, koliko imade još stoke za podjelu u Baranji Bačkoj.

Predsednik dr. Drag. M. Pavlović: Reč ima g. Miloš Trifunović.

Miloš Trifunović: Gospoda Ministri Trgovine i za Ishranu i Obnovu zemlje nisu mogli odgovoriti potpuno na ovo postavljeno pitanje. Ovo pitanje o rasporedu stoke svojom vrednošću iznosi,

smeo bih da kažem, do 20 miliona dinara, a možda i više.

G. Ministar Trgovine govorio je samo o rasporedu poslednje partije stoke. Ja mislim, da će biti tu neka pogreška. G. Ministar za Ishranu i obnovu zemlje govorio je takodjer o rasporedu poslednje partije stoke. Medjutim gospodo, ja smem kazati da su gg. Ministri nesposobni, da odgovore na ovo pitanje i vidi se, da u ovom pitanju vlada jedan kaos.

Ovo pitanje je bilo najpre u domenu Vrhovne Komande, i to je sasvim prirodno, kad je vojska došla u našu zemlju, morala je uzeti tu stoku u svoj domen, da stoka ne propadne. Druga je faza da stoka prelazi u domen Ministarstva Vojnog treća je faza iz Ministarstva Vojnog prešla je stoka na direkciju plena; četvrta je faza iz Direkcije plena na Ministarstvo Trgovine (Ministar Trgovine: Nije tačno.) Molim vas, gospodine Ministre, ja sam bio u posetu kod vašega prethodnika, ja sam kod njega razgovarao o tome i izgleda mi, da je stoka bila onda u domenu Ministarstva Trgovine, a posle Vašega dolazka za Ministra prešla je u drugi domen. Zatim dolazi peta faza iz Ministarstva Trgovine stoka je prešla u domen Ministarstva za Ishranu i obnovu zemlje, gde se i sada nalazi. Ali ipak ima još jedno mesto, gde se stoka daje, a daju je vojne vlasti na taj način, što pojedinci dodju sa raznim uverenjima, da im je stoka odneta, kako n. pr. invalidi i dobijaju stoku.

Vi vidite, kroz koliko je faza prolazilo jedno pitanje o stoci, koje iznosi 20—30 miliona dinara i koje ima ne samo materijalnu stranu nego i moralnu stranu.

Ja ne mogu kod jednoga kratkoga pitanja duže govoriti, ali ću se zadržati s nekoliko reči na govoru g. Ministra Trgovine i njegovu radu. On je rasporedio za kratko vreme deset hiljada komada stoke. Posle, kako se kaže, bilo je još partija. Samo prva partija od 4500 komada vredela je pet do šest mijona dinara. I vidite, kako je gospodin Ministar, posle toliko nepravilnog prethodnog rada posle jednog kaosa olako shvatio ovo pitanje i ovu stoku od tolike vrednosti podelio opet na pet, šest ili sedam okruga.

Sada se kaže, da se ta stoka nije mogla podeliti drugačije za to, što je to teška stoka, koja ne može da putuje. Pre toga, pre tri do četiri meseca kad su ostali okruzi po svoj Srbiji tražili, da im se razdeli stoka, reklo se, da se ne može podeliti, jer je stoka tako mršava, da ne može da putuje. I tako su neki okruzi, pet do šest potpuno zasićeni stokom, a drugi nisu dobili ništa. Vi imate, go-

spodo, ovakvih pojava, da je jedan srez u okrugu beogradskom dobio od jedanput hiljadu četiri sto komada grla rogata stoke. Ja sam bio jedanputa kod prethodnika sadašnjega ministra vojnoga, i čuo sam, od referenata, da je onda srezu kuluarskom upućeno hiljadu četiri stotine komada rogata stoke, pak ipak čuli smo, da je gospodin Ministar u taj okrug posle svega toga opet uputio tešku stoku, dok drugi okruzi nijesu dobili ništa.

Gospodo, nama je to teško. Ja malo pre samo rekoh, da ovo pitanje ima i svoju materijalnu stranu, ali ima gospodo i svoju moralnu stranu. Kad okruzi vide, da oni ne dobijaju ni jedno goveče bolje za priplod, do drugi dobiju dovoljno, onda onaj svet to vrlo teško i osetljivo prima.

Ja ću završiti. Ovom pitanju je trebalo pokloniti više pažnje. Ja se bojim, da će se i dalje tako produžiti, kako gospodin Ministar Trgovine reče, „kad dođu nove partije, mi ćemo isto tako postupati“. Ako sam ga dobro razumeo (Ministar Trgovine i Industrije: Niste dobro razumeli). Vi vidite da onaj svet iz nekoliko okruga gleda, kako se vrednost jednog plena stoke od 20 do 30 miliona deli, a taj svet ne dobija ništa. To je nepravedno, nepametno i nemudro.

Predsednik dr. Drag. M. Pavlović: Ima reč gospodin Ministar Trgovine.

Ministar Trgovine i Industrije Dr. Voja Vešković: Gospodo poslanici, ja pretpostavljam, da gospodin poslanik nije dobro čuo ili mu je zgodnije bilo, da ne čuje ono što sam mu ja kazao. Ja sam odmah naglasio, da ima dve vrste stoke, jedna koja dolazi iz ratnoga plena, i koja je bila čini mi se pod Ministarstvom Vojnim, a docnije se prevela pod Ministarstvo Ishrane, i jedna druga stoka, koja po zakonu dolazi pod Ministarstvo Trgovine. Ja sam govorio samo o ovoj drugoj stoci. Dakle rasporedjivanje je vršilo Ministarstvo Trgovine samo za 420 komada teške stoke (Glas: Samo teške?) Da samo teške stoke. I ta teška stoka rasporedjena je po okruzima u koje može lako da se dotera, a evo zašto. (Glas: Pogledajte na pijacu, da vidite da je puna stoke!) Mi smo se obratili Ministarstvu Privrede sa mišljenjem, kako može ta stoka da se rasporedi i inspektor Ministarstva Privrede, kao stručnjak za to, dao nam je savet, da se ta stoka ne može deleko terati, jer kaže ovako: Terati tu stoku suvim, čak iz Baranje do Beograda toliko je, koliko i nemoguće. Ni polovina ne bi došla. (Miloš Trifunović: Dopustite gospodine Ministre, iz Zlatibora su terali 5 do 6 hiljada najteže stoke u Peštu čak). Ja ne sporim, ako je gospodin poslanik stručniji nego inspektor Ministarstva Poljoprivrede, onda

neka bude, ja usvajam, ali ja ću primiti taj prigovor, pa neka on raspravi tu stvar sa Ministarstvom Poljoprivrede. Ja samo čitam mišljenje Ministarstva Poljoprivrede. To ministarstvo mi je čalje kazalo ovako: Po dolasku treba je odmoriti, po istovaru jedan do dva dana, a po tom podeliti na obližnje ustanove, okruge i srezove. (Glas: Za izborni okrug.) Stoka bi se mogla u većoj daljini terati samo tako ako se od stanice do stanice putuje po deset kilometara i odmara po dva tri dana, pa opet put nastavi. Prema tome, rasporedjivanje ove izgladnele stoke i šiljanje neko u daleke predele, ne bi se moglo nikako izvršiti bez velikog gubitka u grlima. Dakle to je mišljenje stručnjaka, koje dato Ministarstvu Trgovine. Kad je ovakovo mišljenje dato i kad je naglašeno, da postoji opasnost, da se stoka može upropastiti, ako se tera u dalje okruge, ni Ministarstvo Trgovine nije moglo primiti na se odgovornost, da radi protiv mišljenja stručnjaka.

Predsednik dr. Drag. M. Pavlović: Ima reč g. Ministar za ishranu.

Ministar za Ishranu i Obnovu Zemlje, dr. Ante Korošec: Ja mislim, da mora granicama ne da na taj način izvršiti, kako se sad izvršuje.

Ratni plen od 14. maja dobio je približno 500 komada stoke. To se je razdelilo jednom okrugu. Taj okrug još nije kadar da odveze tu stoku kući, i mi pak imamo više živine ovde, nego je došlo već u okruge. Čitava restauracija osobito Srbije i drugih zemalja, koje imaju manjak u stoci, mora se preduzeti u velikom stilu.

Mi znamo, da je u starim granicama Srbije prošle godine bilo svega 600.000 rogata stoke, 180.000 svinja, 800.000 ovaca i 130.000 koza. Sav manjak u stoci ne može se naknaditi iz Baranje i Bačke. Obnova zemlje naredila je statistiku o tome, koliko bi nam trebalo živine. Mi znamo, da su u stoci pasivne sve zemlje, osim Hrvatske i Vojvodine. Za obnovu zemlje glede stoke bilo bi potrebno samo za Srbiju jedan kredit od 600 miliona dinara, za Sloveniju 72 miliona dinara, za Bosnu i Hercegovinu 48 miliona dinara, za Dalmaciju 18 miliona dinara i za Crnu Goru 36 miliona dinara. Svega 774.000.000 dinara. Mi ne možemo taj manjak, koji postoji u Srbiji, Bosni i Hercegovini, Slovenačkoj, Dalmaciji i Crnoj Gori naknaditi sa mesičnim pošiljkama od 500 grla iz Bačke i Baranje, jer možda tamo ima stoke za par hiljada, ali ne više.

Iz druge zemlje, koja je aktivna, a to je Hrvatska i Slavonija, prema statističkim podacima, izvezeno je u 1913., 1914., 1915., 1916. i 1917.

godine svake godine 91.000 govedi, 22.000 teladi, 18.000 konja, 46.000 ovaca i koza i 191.000 svinja. Stručnjaci u Zagrebu su mi poručili, da bi se i ove godine moglo toliko izvesti. To bi bio jedan izvor, koji je najbliži. Za druge izvore, koji su izvan države naše, potreban je kredit za nabavku stoke.

Ja mislim, dakle, da bismo samo na taj način imali uspeha, ako bismo u velikom stilu počeli restauraciju stoke u našim zemljama, koje su pretrpele toliko štete i gubitaka u stoci. S druge strane, ako se sama razdeoba stoke hoće da vrši s merom i po jednom utvrdjenom planu, onda tu razdeobu treba da vrši jedno ministarstvo: ili ministarstvo poljoprivrede, ili ministarstvo trgovine, ili ministarstvo za ishranu i obnovu zemlje, ali da tri ministarstva vrše razdiobu stoke, to nikako nije racionalno.

Predsednik dr. Drag. M. Pavlović: Ima reč gospodin narodni poslanik, dr. Grgur Angjelinović.

Dr. B. Grgur Angjelinović: Ja sam postavio na gospodina Ministra Prosvjete upit o položaju i jadnom stanju učiteljskog staleža u svima oblastima našeg kraljevstva.

Njihovo jedno stanje dobro je poznato ovoj visokoj kući, a vjerovatno i svakom pojedincu. Stoga je suvišno raspravljati o tome ovdje. Samo hoću da konstatujem, da, ako i jedan stalež u našoj domovini zaslužuje osobitu pažnju to je učiteljski stalež, jer je svojim odgojem i djelovanjem doprineo ne samo ovom današnjem raspoloženju, nego medju njegovim članovima ima sva sila onih, koji su u ovom pravcu najviše djelovali i najviše se izložili.

Ako hoćemo, da u novoj državi imamo dobre radnike na prosvjetnom i kulturnom polju, onda je nužno, da te radnike dobro plaćamo, jer će se inače dogoditi, kao što se već događa, da mladjega podmlatka u učiteljskom staležu nemamo, a da stariji od učiteljske službe begaju. Stoga razloga ja mislim, da bi s ovim sistemom obećanja, da će se njihov položaj poboljšati trebalo prestati, pa da se jedanput definitivno nešto uradi za njih, jer mi stojimo pred takvom jednom krizom u tome staležu, da nije isključeno, da ćemo doći do najgorih posljedica.

Stoga sam slobodan, upraviti ovaj upit na g. Ministra Prosvjete i želio bih znati, u kome se stanju nalazi uredjenje pitanja učiteljskog i u kome se stanju nalazi uredjenje njihovih plata?

Predsednik dr. Drag. M. Pavlović: Ima reč g. Ministar Prosvete.

Ministar Prosvete Ljuba Davidović: Ja sam pitanje g. poslanika razumeo da se ono odnosi samo na dodatak na skupoću, a ne i na regulisanje plata učiteljskih. Što se tiče plata učiteljskih, one će biti regulisane redom po oblastima, jer kao što znate oblasti imaju u tom pogledu izvesnu autonomiju, a znate, da sve naše nove oblasti imaju poverenike za prosvetu, čija je glavna i prva briga, pa tek moja briga, da se postaram o stanju u kome se nalaze naši učitelji. Što se tiče učitelja, o kojima se ja neposredno brinem, ja obećavam i nadam se, da ću ispuniti svoje obećanje, no ne ostajem samo na obećanju. Narodno Predstavništvo zna, da sam ja podneo jedan projekat o povećanju plata učiteljskih i on je na najboljem putu da postane i zakon. Docnije, kad bude rešen odnos izmedju stare naše kraljevine i novih oblasti, ja se nadam, da će se slični zakoni, koji će se za koji dan doneti u granicama kraljevine, da će se takvi zakoni doneti i za ostale oblasti. Mislim da će i učiteljstvo i Narodno Predstavništvo biti zadovoljno sa onim što se u ovom zakonu bude iznelo i ozakonilo.

Dodatci na skupoću različni su u raznim kraljevima i mislim, da se u tome pogledu za te dodatke imaju da brinu u prvom redu pokrajinske vlade. Ali kako sam obavešten one nisu zbri-nule tu brigu i vlada je sad preduzela taj posao na sebe. Ja mogu reći gospodinu poslaniku, da će se na jednoj od prvih sednica Ministarskog Saveta pitanje o dodatcima na skupoću uzeti u pretres, ne samo za učitelje, nego i za ostale činovnike. Prema obaveštenju koje ja imam, ja se nadam, da će rešenje ovoga pitanja zadovoljiti sve učiteljstvo u našoj domovini.

Predsednik dr. Drag. M. Pavlović: Reč ima g. dr. Grgur Angjelinović.

Dr. Grgur Angjelinović: Ja sam zadovoljan odgovorom gospodina Ministra Prosvete.

Predsednik dr. Drag. M. Pavlović: G. Stanko Banić ima da uputi pitanje na g. Ministra-predsednika i zastupnika Ministra Inostranih Dela, na g. Ministra Vojnog i g. Ministra Unutrašnjih Dela.

Ima reč gospodin Stanko Bantić.

Molim vas, g. poslanice, imamo još svega 15 minuta po poslovniku za kratka pitanja. Posle toga nemamo prava više zadržavati se na pitanjima, osim ako Narodno Predstavništvo ne reši da se rad na pitanjima dalje produži.

Osim ovoga, ima još dva pitanja. Sada vas molim da budete kraći: (Ivan Peršić: Zar tako može da bude u našoj slobodnoj državi!). Molim

vas, g. poslaniče, izvolite čitati poslovnik. Po poslovniku je ovako kako vam ja kažem, a Narodno Predstavništvo ima pravo da reši da se rad produži. Ja sam dužan da vas opomenem na poslovnik, jer ja poslovnik ne sme da gazim, a Narodno Predstavništvo ako hoće neka produži rad.

Izvolite g. Baniću imate reč.

Stanko Banić: Ovdje, u našem Privremenom Narodnom Predstavništvu, već par puta čuju se riječi o cenzuri. Sa strane pojedine gospođe ministara bilo je rečeno da će se u tom pogledu nešto učiniti, ali na žalost, ja mislim da mogu konstatovati, da se ostalo samo na riječima i obećanjima.

Osobito u Bosni i Hercegovini, koja je decenijama pa i danas ostala zemlja iznimaka, osobito tamo cenzura se vrši na takav način, da ja ne bi znao drugčije krstiti to nego skandalom, koji se dešava u jednoj demokratskoj slobodnoj državi.

Svakoga dana mi vidimo u stupcima novina velike praznine, a kad pregledamo koje su te praznine, vidimo da se cenzura nikako ne vrši u onome pravcu kako nam je g. ministar predsjednik označio tip cenzure. Jer u tim zaplenjenim člancima nećete naći niti fakata koji bi tangirali našu spoljnu politiku, niti činjenica kojima bi se ma u čemu škodilo našoj vojsci.

Članci i stupci zaplijenjeni u jednome članku, koji se odnosi na Bosnu i Hercegovinu, mi vidimo da se tiču unutrašnje politike, da se tiču politike vlade, njezinoga rada i rada vladinih organa i spominju stalne političke ličnosti.

Gospodo, ja mislim da je to nepodnosivo i nedozvoljeno, da se ne dozvoljava kritika vlade, da se ne dozvoljava pomenuti jednog odjelnog predstojnika, da se ne dozvoljava spomenuti jednu partiju, da se ne dozvoljava spomenuti čak ni jednoga člana jedne političke frakcije, niti se sme pomenuti nijedna stalna politička stranka niti grupa.

Gospodo, ja sam upravo uvaj upit radi toga, da bi se jednom raščistilo pitanje tko je odgovoran za cenzuru u našoj državi naročito u Bosni i Hercegovini. Jer mi smo već imali ovdje prigovora o cenzuri i čuli smo da jedan ili drugi gospodin ministar prebacuje odgovornost s jednog na drugog. Prema tome, ja sam bio slobodan upitati danas gospodina ministra predsjednika i zamjenika ministra inostranih djela, g. ministra unutrašnjih djela i g. ministra vojnog, da nam oni precizno označe dotično kažu, tko je nadležan u pitanju cenzure i šta će onaj, koji

je nadležan učiniti, da se ovo nepodnosivo stanje prekine.

Predsednik dr. Drag. M. Pavlović: Reč ima g. predsednik ministarskog saveta.

Predsednik Ministarskog Saveta Stojan Protić: Gospodin poslanik, kao što se vidi, uputio je jedno pitanje, po jednoj stvari, na tri Ministra, i medju tom trojicom sam i ja. Sa svoje strane takodje i ja moram reći nekoliko reči.

Ja sam, gospodo, imao prilike izjaviti ovde, pred Narodnim Predstavništvom, kakve je vrste cenzura i mi, na žalost, kao što sam kazao, po nevolji moramo još neko vreme da trpimo ili da je održavamo (**Antun Kristian: Zašto?**)

Naša cenzura ima da štiti naše spoljne odnošaje, našu spoljnu politiku, koja je, kao što znate, uvek svuda vrlo osjetljiva, naročito u vreme rata koji još traje, a isto tako, zbog istih razloga, da štiti vojsku, njeno kretanje, njene operacije i njenu bezbednost. Ja pri tome i sada ostajem, ali gospodin poslanik će mi isto tako odobriti, da ja nemam nikakav neposredni resor i prema tome direktno ne rukovodim tim stvarima sem u Beogradu gde je presbiro.

Presbiro vrši ovde cenzuru samo s pogledom na prilike, koje se odnose na spoljnu politiku, a vojni organi vrše cenzuru što se tiče vojske.

U unutrašnjosti našeg kraljevstva ja neposredno ne delam. I pravo da vam kažem ja ne mogu dati nikakav pozitivan odgovor ko tamo vrši cenzuru i po čijim se naposrednim nazorom ona vrši.

Predsednik dr. Drag. M. Pavlović: Ima reč g. Ministar Unutrašnjih Dela.

Ministar Unutrašnjih Dela Svetozar Pribičević: Na pitanje g. Banića, ja ću odgovoriti samo nekoliko reči. G. Banić me je privatno informisao o nekim člancima, koji su bili zaplenjeni u nekim sarajevskim listovima i ja mislim, da nije pitanje, da se ne radi o cenzuri samo tu, nego u celoj našoj državi. To što tvrdi g. Banić ne stoji u onolikoj meri u kojoj on tvrdi, jer apsolutno je netačno, da se naročito štiti jedna stranka, a koliko sam ja mogao da pratim štampu, video sam da se nigde ne napada samo jedna stranka, kao što se to tvrdi da je slučaj u Bosni i Hercegovini.

Ja u toj stvari imam jasno izraženo stanoviše. Ja bih voleo, da cenzure uopšte ne bude i protiv sam svakoj cenzuri. Voleo bih da samo dobijemo granice, pa da se nikada ni na šta ne može prigovarati.

Što se tiče specijalnih prilika u Bosni i Hercegovini, ja sam izdao naredbu, da se naročito ne cenzuriše rad vlade, vladinog tela i njenih organa jer smatram, da ništa ne može blagotvornije djelovati na unutarnju politiku nego kritika vlade i njenih organa.

Ja ću, međutim, pomoću materijala, koji mi je dao g. Banić, ponoviti, pooštriti moju naredbu i kontrolisati, da se u njenom okviru postupi, a mogu uveriti gospodina poslanika, da cenzura ne greši samo tamo, nego i u celom kraljevstvu našem; na celoj teritoriji našoj, jer ima slučajeva, da su z pljenjeni govori samih Ministara, a g. Banić ne će misliti, da je vlada išla na to, da se cenzuriše njen rad, da vlada i Ministri ne znaju šta će govoriti u Parlamentu i šta smeju da kažu, pa da na svojim govorima i cenzuru moraju vršiti.

Predsednik dr. Drag. M. Pavlović: Ima reč g. Ministar Vojni.

Ministar Vojni i Mornarice, general S. Hačžić: Što se tiče vojne cenzure, imam, gospodo, da vam kažem, da vojni cenzori cenzurišu samo one stvari koje se odnose direktno na vojne odnošaje i prilike, da ne padne u ruke neprijatelju ono što ne bi trebalo da padne, i da se oni strogo drže propisa, uredbе koja je propisana za cenzuru. Ja sam baš juče pozvao cenzore i skrenuo im pažnju da se strogo pridržavaju toga, i oni su pokazali da su vršili svoju dužnost u okviru tih naredjenja.

Predsednik dr. Drag. M. Pavlović: Ima reč g. Banić.

Dr. Stanko Banić: Ja nikako ne mogu da se zadovoljim odgovorom gospode ministara, jer poslije svega toga ja ne znam kome bih se u opšte mogla pripisati kakva odgovornost ako je ima. Ja nisam s mo upravo pitanje što se tiče Bosne i Hercegovine, jer i po drugim krajevima našega kraljevstva znam da je cenzura takva da je prosto nesnošljiva. Ja sam na pr. čuo da u Osijeku vrši cenzuru jedan mladić od 19 godina. Ovde imate . . .

Predsednik dr. Drag. M. Pavlović: Gospodine Baniću, vi ne možete čitati pismo.

Dr. Stanko Banić: Dobro, ja ga neću čitati.

Predsednik dr. Drag. M. Pavlović: Vi imate samo da izjavite jeste li zadovoljni ili niste odgovorom.

Dr. Stanko Banić: Ja sam na pr. čuo da vrši cenzuru u izvjesnom mjestu jedan cipelar, ne znam ni sam šta li je, dakle čovjek koji ne može

imati pojma o tome šta je cenzura. Ne stoji činjenica, gospodine Ministre Unutrašnjih Dela, da sam ja pretjerivao na Bosnu i Hercegovinu. Ako bih ja htio da iznesem materijal, koji imam, ja sam siguran da mogu potvrditi, da se ovdje upravo privileguje jedna stranka i da se sve što se odnosi na tu stranku bez milosrdja plijeni. Otišli bismo daleko, ako bi dalje produžili i moja nakana nije da izaovem političke strasti ovdje da se usplamte, ali bih samo želio da se jednom promijeni to stanje i da jednom počnemo disati slobodnim prsima i da možemo iedannut steći ona prava koja dolikuju slobodnim građanima.

Predsednik dr. Drag. M. Pavlović: Gospodine poslanice, to je već govor i ja vas opominjem da vi imate samo da kažete, jeste li zadovoljni ili niste?

Don Stanko Banić: Ja ću na zahtjev g. predsednika svršiti, ali svršavam opaskom da ću se zadovoljiti odgovorom na ovo pitanje tek onda, kad vidim dela sa strane vladine kad vidim više odluke i kad čujem taksativne riječi kao odgovor. I još nešto, što se tiče Bosne i Hercegovine zadovoljiću se onda kad vidim da je promijenjen sistem u Bosni i Hercegovini, da je promijenjena vlada, za koju ću otvoreno kazati da narod u Bosni i Hercegovini nema povjerenja.

Predsednik dr. Drag. M. Pavlović: Ima reč g. Ministar Predsednik.

Ministar Predsednik Stojan Protić: Molim, gospodo, dozvolite mi dve primedbe. Kad su takva pitanja na dnevnom redu onda vidim da se gospoda još nisu navikla na postupak u tom pogledu, jer osim pitača i Ministara, koji mogu da u tom slučaju govore, govore još i druga gospoda. To unosi samo, da kažem, zabunu u naš rad. I ja bih molio, da mi od toga odustanemo. A možemo tome opet lako pomoći. Ako gospodu takva pitanja interesiraju, kao što je ovde pitanje više političke prirode, tome se da lako doskočiti na taj način, da gospodin pitač takvo pitanje pretvori u interpelaciju. (Zast. Peršić nešto prigovara.) Gospodin poslanik Peršić ima običaj da jednako pravi upadice, a retko kada traži reč, da čujemo, šta on upravo traži. Ja bih voleo, gospodine poslanice, da se od te metode diskutovanja odučte. Gospodin može odmah da dobije reč čim ju z traži i ja mu dajem ovde u parlamentu svoju reč, da ću mu i odgovoriti, jer mi ne begamo ni od kakve odgovornosti. Pošto je to pitanje takve prirode, to bi molio gospodu neka podnesu interpelaciju, pa da onda o tom razgovaramo. Nam je teško, i moram reći, da ja sam

nisam zadovoljan sa stanjem stvari. Nama je teško tome pomoći, a što se tiče odgovornosti kazao sam, da neposredno ne dirigiram nijednim resorom i svu odgovornost primam na sebe kao i moji drugovi. Ja bih molio, ako se gospodin Banić i ostala gospoda interesiraju za to pitanje, neka izvole podneti interpelaciju, pa ćemo o tome razgovarati. Ali vas molim, da imate na umu, da je to teška stvar. I mi ne možemo izabrati sve cenzore kako bismo željeli po celoj kraljevini i ne možemo njima dirigovati. (Glas: Rekord u glupostima čine ti cenzori). Ima sv. kojakih cenzora. I ako mi kažete da ima pametnih cenzora, ja ću im se pokloniti. Ali glupih svuda ima: i u Londonu i u Parizu, a možda da je koji naš malo glupiji od onih.

Predsednik dr. Drag. M. Pavlović: Gospodo, vreme koje je određeno za kratka pitanja po poslovniku je proteklo. Ima još dva pitanja. Ako hoće Narodno Predstavništvo, ono može da produži ovo vreme za ova dva pitanja ili može preći na dnevni red. (Glasovi: Da produžimo, ali samo pitanja da budu kratka.) Pristaje li Narodno Predstavništvo da sasluša ta dva kratka pitanja? (Pristaje.) Reč ima gospodin Angjele-nović, da stavi pitanja na gospodina ministra gradjevinara.

Dr. B. Grgur Angjele-nović: Ja sam upravo na gospodina ministra gradjevine slijedeći upit: „Je li gospodinu ministru gradjevine poznato, u kakvom se jadmom stanju nalaze nadcestari i cestari Dalmacije?“ Mislim da je gospodinu ministru gradjevinara već podnesen u tom smislu jedna predstava i molba, i molim ga, da mi izvoli odgovoriti, što misli u tom smislu poduzeti i misli li ovim nadcestarima regulisati plaće i skuparinski doplatak.

Predsednik dr. Drag. M. Pavlović: Ima reč gospodin ministar gradjevinara.

Milan Kapetanović, min. gradjevinara: Jučer je došao jedan zaslanik, nadcestar iz Dalmacije, koji mi je doneo jednu predstavku. Ja nisam imao prilike da je pročitam, ali ću uzeti u rad taj posao i, čim se obrazuje direkcija gradjevinska u Splitu, narediću, da tu stvar najozbiljnije uzme u posao i dovede u sklad s ostalim putarima i nadputarima u Kraljevstvu. Od juče nisam pak imao vremena, da se zabavim tom stvari.

Dr. B. Grgur Angjele-nović: Zadovoljavam se odgovorom, te čekam na rezultate.

Predsednik dr. Drag. M. Pavlović: Ima reč gospodin Kristan, da stavi pitanje na gospodina ministra predsednika.

Poslanec Anton Kristan: Jaz bi samo vprašal gospoda ministrskega predsednika malo stvar. Potniki, ki se vozijo po železnici via Zemun—Belgrad, moraju sedaj ves čas od prevrata sem voziti ali nositi svojo prtljago s kolodvora na pristanišče v Zemunu.

Jaz misim, da bi se dala zadeva urediti na ta način, da bi se nasproti zemunskemu kolodvoru napravilo malo zasilno pristanišče. S tem bi se potujočemu občinstvu prihranilo mnoge neprilike in stroškov, ker danes stane prevoz prtljage s kolodvora na pristanišče od 30 do 50 kron.

Jaz sem se za to stvar že malo potrudil, a nisem našel človeka, ki bi bil kompetenten za to. Zaradi tega vprašam gospoda ministrskega predsednika, kdo bi bil kompetenten, napraviti tako malo pristanišče v Zemunu in če se sploh da napraviti? Prosim gospoda ministrskega predsednika, kot načelnika ministrskega sveta, da mi pojasni, katero ministrstvo — ali ministrstvo za promet ili ministrstvo za brodarstvo ali ono za javna dela bi bilo kompetentno za to, da bi se napravila tista mala postajica ter bi se tako potnikom prihranil po nepotrebnom stran vrženi denar. Ta mestiček bo potreben, dokler ne bo napravljen železnički most. Dobro bi tudi bilo, da se nam pojasni, kako je z železniškim mostom, v kakem stadiju se graditev tega prepotrebnega mosta nahaja.

Predsednik dr. Drag. M. Pavlović: Ima reč gospodin ministarski predsednik.

Ministar Predsednik Stojan M. Protić: U pitanju gospodina Kristana ima upravo dva pitanja, koja su vrlo tesno vezana jedno s drugim, a to je pitanje o malom pristaništu, koje bi vezalo željezničku stanicu s parobrodom i pitanje o željezničkom mostu na Savi, koji vezuje Beograd sa Zemunom. Ono prvo pitanje upravo zbog toga postoji, što postoji ovo drugo. Kad bi bio željeznički most na Savi, onca o onem prvom ne bi bilo ni razgovora. Što se tiče kompetencije, ja sigurno nisam u ovom pitanju kompetentan (Smeh.), ali pošto je gospodin Kristan izjavio, da nije mogao da nadje kompetentnosti, ja sam onda bio prikljen kao šef vlade, da odgovorim na ovo pitanje. Ja mislim, da to dolazi u kompetenciju moga kolege gospodina ministra saobraćaja i pokušat ćemo da proučimo stvar, da li ne će suviše mnogo koštati, a da traje jedno kratko vreme, da se postavi jedno malo pristanište. Stvar će se proučiti i prema tome će se upravit. Ako stvar ne košta mnogo, a čini se olakšica saobraćaju, onda će se i izvesti.

Što se tiče željezničkog mosta na Savi, tim se pitanjem mi svi u vladi interesujemo, a ja kao šef

vlade na prvom mestu, jer nosim za to odgovornost; to je jedno od kardinalnih i prešnih pitanja i mi svaki dan pratimo kako posao opravke ili nameštanja mosta na Savi napreduje. Po ugovoru, koje imamo sa društvom, koje radi most, treba da bude most gotov do 1. augusta i naše je staranje upravljeno u tom pogledu na to, da se taj ugovoreni rok zbilja održi, te da do tog vremena bude most gotov, koji vrlo veliku važnost igra u celokupnom našem saobraćaju. Ja se nadam, da ćemo u tom pogledu uspeti. Mi čak činimo pokušaje, da damo i naročite nagrade ako možemo da most dobijemo i pre toga roka.

Ja mislim, da gospodin Kristan može biti zadovoljan sa ovim odgovorom, i ako nisam bio kompetentan da odgovorim na ovo pitanje.

Predsednik dr. Drag. M. Pavlović: Reč ima gospodin poslanik Kristan.

Poslanec Anton Kristan: Z odgovorom g. ministrskega predsednika se zadovoljavam v toliko, v kolikor je izjavil, da tudi on ni v tej zadevi kompetenten; torej so se vsi ministri, ki sem jih vprašal doslej, izjavili za nekompetentne. Mislim, da tudi to ne bo drža'o, kar je rekel gospod ministrski predsednik, da je namreč zato kompetenten minister saobraćaja. Prosil bi gospoda ministrskega predsednika, da išče še dalje in poišče pravo kompetenco. Bojim se, da železniški most, o katerem je rekel gospod ministrski predsednik, da bo do gotove dobe dovršen, vsled kakih novh ovir vendar ne bo izgotovljen v dotičnem času in da bo vendar potrebno zasilno pristanišče za vse, ki potujejo v Beograd. Zato bi prosil gospoda ministrskega predsednika, da se v tem oziru nekaj napravi.

Predsednik dr. Drag. M. Pavlović: Pitanja v še nema, prelazi se na dnevni red. Na dnevnom je redu specialna debata o zakonu o državljanstvu. Ima reč g. izvestilac.

Izvestilac dr. Žarko Miladinović: Gospodo, na prošloj sednici odlučeno je, da se prvi deo člana 2. vrati odboru na ponovnu stilizaciju. Odbor je uzeo taj deo u pretres i doneo je ovaj zaključak, to jest zaključak, da se ova stilizacija ovoga člana ovako ustanovi:

Član 2.

Državljanima su Kraljevstva svi oni, koji su do obrazovanja Kraljevstva Srba, Hrvata i Slovenaca bili državljani Kraljevine Srbije i Crne Gore i uz ograničenje člana 4., 5., 6. i 7. zavičajnici u kraljevini Hrvatskoj, Slavoniji i Dalmaciji, pripadnici Bosne i Hercegovine, i zavičajnici u svima

drugim srpskim, hrvatskim i slovenačkim zemljama, što su pripale u oblast Kraljevstva.

Tako je, gospodo, odbor stilizovao ovaj član, a na ovo je pristao i g. Ministar te odbor predlaže, da se deo prvi člana 2. ovako prihvati. S toga molim Narodno Predstavništvo, da ovaj član ovako primi.

Predsednik dr. Drag. M. Pavlović: Reč ima g. dr. Ladislav Polić.

Dr. Ladislav Polić: Gospodo, narodni predstavnici, u posljednjoj sjednici bilo je zaključeno, da se povodom moga predloga za izmjenu člana 2. još jedanputa sastane ovaj odbor ad hoc za pretres zakona o državljanstvu, pa da se donese jedna nova stilizacija. Ja sam, to moram reći, shvatio tako, da će se gledati, da se nadje nekakav kompromis i ja sam sam kao predlagatelj bio prisutan odboru pa sam gledao da se taj cilj postigne. Medjutim, gospodo, ono što sam ja očekivao, nije se, na moju veliku žalost, ispunilo. Ova nova formulacija, kako je sad predlaže odbor nakon svoga novoga većanja, doduše je uklonila neke od onih prigovora, što sam ih ja bio iznio, to moram lojalno priznati. Naročito je sad stilizacija takova, da odaje jasno deklaratorni karakter ove ustanove, i o tome ne može biti više nikakve sumnje. Nadalje jasno je i to, da se sad ne može više na osnovu odborove formulacije tvrditi, kao da bi još ovoga časa postojali državljani kraljevine Srbije i Crne Gore i Austrijanci. Nego se nedvoumno ističe samo to, da smo svi mi ušli u ovu državu na temelju različitih pravnih naslova. Utvrđeno je dalje i to, da se nigdje naročito ne spominje Austro-Ugarska monarhija, tako da ne može ni jednoga časa izg'edati, kao da još i sad sjede ovde državljani bivše Austro-Ugarske monarhije. To je sve ovom stilizacijom postignuto. Ali, gospodo, ona glavna stvar, o kojoj sam ja nastojavao, nije postignuta. U vladinom Obrazloženju po nekoliko puta bilo je istaknuto stanovište koje je našem stanovištu bilo skroz protivno. A da je to doista tako, ja ću naročito pročitati odnosne pasuse iz vladina Obrazloženja. Tu se na me kod tumačenja čl. 2. kaže: „Stanovnici ovih pokrajina (t. j. Slovenačke, Banovine, Dalmacije, Bačke, Baranje) bili su Austrijski ili Ugarski državljani“. Nadalje se opet kaže: „taj kr terijum potpuno je dovoljan, jer pojam zavičajnost i državljanstvo slažu se u tome da je svaki austrijski ili ugarski državljani pripadao jednoj opštini i ove vode posebnu evidenciju stanovništva, koje u opštini ima zavičajno pravo“. Dakle, gospodo, ja mislim da smo tu svoju tvrdnju ovim pročitanim pasusom potpuno dokazali. I baš ti navodi obrazloženja

podstakli su nas da tražimo ovo što smo tražili, t. j. da tražimo, da se konstatuje da nisu ovi navodi nipošto ispravni i da mi ne možemo nikako dopustiti da se iz ovoga zakona može izvoditi, kao da je nagodba s Ugarskom bila uzaludna i kao da smo mi na neki način dobili nepravdu. Ja sam, gospodo, to još jedanput istakao i moram na koncu reći, da mi je vrlo žao što naši predlozi nisu prihvaćeni. Njima se meritorno ništa ne menja. Mi smo toliko puta istakli, da smo mi za jedno jedinstveno državljanstvo. Dakle, ovim što smo mi predložili postiglo se to, da se odstrani ono što smo mi osjećali kao profanaciju naše istorije.

Gospodo, ministar za Ustavotvornu Skupštinu bio je protivan tome i uporno se branio od našeg stanovišta, pa mi moramo reći da ćemo to dobro zapamtiti. Nama je žao što je to tako, mi smo istakli što smo mogli i mi apeliramo na sve članove Narodnoga Predstavništva, da nas u našem traženju pomogne, da se ne bi moglo reći negdje da je nama učinjeno štogod na žao. Gospodo, iz ovih razloga ja molim Narodno Predstavništvo, da izvoli prihvatiti naš predlog.

Predsednik dr. Drag. M. Pavlović: Ima reč gospodin Angjelinović.

Dr. Angjelinović: Gospodo narodni poslanici, u prvoj redakciji odbora za zakon o državljanstvu istaknut je izuzetan položaj Bosne i Hercegovine u sklopu Habsburške monarhije. U ovoj duljnoj razlici, koju je naknadno predložio gosp. dr. Polić i koja je u odboru primljena, takodjer je istaknut poseban položaj Bosne i Hercegovine. To je i prirodno, jer je u Austro-garskoj Bosna i Hercegovina uživala izuzetan državno-pravni položaj. Ali na žalost novi propust je učinjen i u prvoj i u drugoj stilizaciji time, što nije naglašen i poseban nekadašnji državno-pravni položaj kraljevine Hrvatske. Bezuvjetno ova naša država stvorena je isključivo na nacionalnom principu. Svi državno-pravni principi sve državno-pravne teorije, pale su sa revolucionarnim stanovištem Narodnog Vijeća i sa revolucionarnim stanovištem Srpske Skupštine, koja je delegirala svoje izaslanike na ovo Državno Vijeće. Mi zasnivamo novu državu bezuvjetno jedino na nacionalnim principima; ali nužno je, da bude neke logične veze između naše prošlosti i naše sadašnjosti.

Stoga je opravdano zahtijevati, da se u redakciji čl. a) istakne i taj posebni položaj kraljevine Hrvatske i Slavonije, koji je ona nekada uživala, jer time ne samo da se odaje pošta našoj istoriji i našoj prošlosti, nego se konstatira jedno faktično stanje. Kraljevina Hrvatska je neprestano vodila borbu za očuvanje svojega posebnog dr-

žavno-pravnog položaja. Tu borbu vodile su sve stranke bez razlike, jedne u jednom, a druge u drugom pravcu, ali fakt je, da je taj njen posebni državno-pravni položaj zakonima bivše Austro-Ugarske Monarkije bio priznat. Pri tome moram naglasiti, da se tadašnja, tako da kažem, prevratna sadašnjost bazira isključivo na nacionalnim principima, i da stoga moramo biti načisto, da su sve te državno-pravne teorije izgubile svoj *raison d'être*, da ih više ne treba i ne može biti, jer postoji samo jedno državno pravo, a to je samo novo državno pravo Srba, Hrvata i Slovenaca.

Ali, uzevši u obzir praktičan razlog, da se veže naša sadašnjost sa prošlošću i da se oda pošta prošlosti, a u isti mah da se prizna dojučeranje postojeće pravo, ja sam slobodan da predložim jednu izmjenu. Tim više sam slobodan da učinim, u koliko imam izjavu gospodina Ministra za Ustavotvornu Skupštinu — koji je izrikom naglasio i kome ja imam prava i dužnost da verujem — da on apsolutno honorira i priznaje istorijsko vodjenje, državno-pravno izvodenje, gosp. Polića. Ali pošto ovo nije teorijsko razlaganje, pošto ovo nije sveučilišno predavanje, nego izlaganje jednog pozitivnog zakona, to on želi da ovdje udje samo ono što je u skladu sa pozitivnim zakonima. U skladu s tim, slobodan sam da predložim slijedeću izmjenu, koja bi bila u skladu sa prvašnjim stanjem i državno-pravnim položajem kraljevine Hrvatske i sadašnjim državnim pravom našim, koje se sad ponovo stvara, i koje bi bilo u skladu, kako ja zamišljam, sa mišljenjem gospodina Ministra za Ustavotvornu Skupštinu.

Prema tome bi čl. 2. glasilo ovako: „Državljeni Srbije i Crne Gore — i uz ograničenja čl. 4., 5., 6. i 7. ovog zakona — pripadnici Bosne i Hercegovine i zavičajnici opština kraljevine Hrvatske i Slavonije ili koje od opština drugih pokrajina, što su pr pale u oblast kraljevstva“.

Ja sam slobodan istaći, da je sa državno-pravnog principa glavno, da se naglasi princip zavičajnosti. Zavičajnost je bila skopčana s pravom državljanstva Austrije i Ugarske odnosno Hrvatske.

Misl'm, da ovo stanovište odgovara mišljenju gospodina Ministra za Ustavotvornu Skupštinu, pak stoga molim, da se ova moja ispravka primi. (Čuje se: Da li prima g. izvestilac i g. Ministar?)

Predsednik Ministarstva Stojan M. Protć: I kad se izvestilac i Ministar slažu sa jednim predlogom, ne moraju odmah da se izjasne nego na kraju kad se bude prešlo na glasanje.

Predsednik dr. Drag. M. Pavlović: Ima reč g. dr. Voja Marinković.

Dr. Voja Marinković: Gospodo, kad je odboru za državljanstvo Narodno Predstavništvo vratio ovaj član, mi smo se u odboru u prvom redu morali da pozabavimo tehničkim primedbama, koji su na redakciju ovoga člana učinjene. I kao što je maločas dr. Polić izjavio, kako reče lojalno izjavio, te su primedbe tehničkoga karaktera na ovaj član otklonjene ovom redakcijom, koju odbor predlaže. Zatim je u samom odboru načinjena primedba, koja ima čisto politički karakter. Upućeno je odboru traženje, da u redakciju ovoga člana zakonskoga unese jednu odredbu, po kojoj ovaj zakon ne će biti ni gor, ni bolji, nego što je bila odredba, koja bi imala čisto političko značenje.

Reklo se, da u izvesnom delu našega naroda, može da se povredi osjetljivost, ako se ne udovolji tim primedbama, i ako se posebno ne nagradi državno-pravni položaj bivše kraljevine Hrvatske, Slavonije i Dalmacije. Gospodo, odbor nije mogao da stane na to stanovište; on se smatra kao organ Narodnoga Predstavništva. Ja sam imao čast kazati to jer je pitanje takve prirode, da o njemu ima da odluči Narodno Predstavništvo. Ja smatram, da je ta osjetljivost neopravdana i ovakvom redakcijom kako smo predložili, ne negira se državno-pravni položaj, koji je imala Hrvatska i Slavonija. Samo o njemu zakon ne govori, jer ovde se to ovoga zakona nije ticalo. Gospodo, naša država nema istorijskog prava, po istorijskom pravu Kraljevina Srbija, Kraljevina Hrvatska i Slovenačka ne bi mogle ni postojati; mi smo država bez istorijskoga prava; ne samo država bez istorijskoga prava, nego država koja je ponikla kao negacija svih istorijskih prava. I nemojte misliti, da mi negiramo samo istorijsko pravo austro-magjarsko, mi negiramo i istorijsko pravo srpsko. Mi se ne odričemo naše istorije niti istorije srpsko-hrvatske, niti istorije slovenačke. Mi se tom istorijom ponosimo, ali iz te istorije ne izvodimo nikakvo državno pravo. Naše državno pravo baziramo na jednomu drugomu principu, koji visoko ističemo i na osnovu koga i danas kao što znate reklamiramo na sudu, koji bi trebao da bude sud pravde, da nam dadu naše provincije. Mi te provincije reklamiramo, ne na osnovu istorijskoga prava, nego po pravu samoopredjeljenja naroda, po principu narodnosti. I kad tako stoji stvar, onda tehnički nema razloga, naprotiv unosi se zabuna, ako se stavlja u taj zakon nešto, da bi se opravdala razna gledišta na državno-pravni položaj pojedinih krajeva, koji ulaze u sastav naše države, jer može stvoriti pogrešno mišljenje, da mi priznajemo ovima i dalje istorijska prava. Za to

sam ja na primjedbu vrlo poštovanoga kolege, da bi trebalo svakako postići kompromis u odboru i time izaći pred Narodno Zredstavništvo, izjavio, da to ne bi bilo dobro, jer se onda ne bi znalo, na čemu se je postigao kompromis, nego da to treba raspraviti u javnoj sjednici Narodnoga Predstavništva, pak ako Narodno Predstavništvo nadje, da usled neobaveštenosti — ja podvlačim usled neobaveštenosti, — kod izvesnoga dela našega naroda može biti povredjena osjetljivost ovakvom redakcijom, kako smo je mi predložili, onda da Narodno Predstavništvo može proceniti, hoće li tu izmenu izvršiti ili ne, a onda da se vrlo dobro zna, zašto je ta izmena učinjena. Mi ne ćemo da stvaramo osnovu za jednu novu pravnu politiku, i ako će se sutra netko pozivati na taj zakon, onda će se vrlo dobro znati, da je to samo jedno odavanje počasti istoriji, a da ne stvara nikakvih novih prava za budućnost. (Burni pljesak i odobravanje.)

Gospodo, toga radi, smatrali smo mi u odboru da stvar ne treba da se udavi u odboru, pa da svaki drukčije tumači, nego da dodjemo s njom u Narodno Predstavništvo, pa da se Narodno Predstavništvo opredeli, kako će to pitanje rešiti.

Ja u ime odbora nemam prava ništa drugo kazati nego ovo što sam rekao. Ne mogu niti prihvatiti izmene gospodina Angjelinovića, a i sa ovakvom tumačenjem, kako ga sada dajem, mislim, da bi se ta izmena mogla prihvatiti.

Predsednik dr. Drag. M. Pavlović: Ima reč gospodin Ministar Predsednik.

Ministar Predsednik Stojan M. Protić: Iz govora gospodo, što ću ja sada kazati o ovoj stvari, vi ćete videti, da mi u vladi, nemamo još naročito formulirano mišljenje, pa vam ja ovde neću ni kazati vladino mišljenje, nego ću reći nekoliko reči, kao primjedbe na redakcije, koje su ovde pale. I pošto je ova stvar ovako išla, i pošto je odbor svoj zadatak shvatio ovako usko — po mom mišljenju — ja smatram, da ćemo mi o ovoj stvari morati još jedanput govoriti i može biti je za drugu sednicu ostaviti.

Ja ću vam nekoliko primedaba reći na redakciju, koju je poštovani gospodin poslanik Polić stavio, pa ćete iz toga videti i one primedbe, koje mogu pasti na reči, koje je sada kazao gospodin Marinković.

I ja neću da ovde govorim i da govorimo i unesimo u zakon ma kakvo istorijsko pravo. Ali držim, da ima izvesnih razloga, koji govore za to, i da ne treba i da ne možemo lako preći preko izvesnih tačaka redakcije gospodina Polića.

Kad se, gospodo, u redakciji našoj koja je već podnešena parlamentu, pominje Srbija, pominje Crna Gora i pominje Bosna i Hercegovina, onda je, pravo da kažem, nalazim, da oni naši drugovi imaju prava da kažu, da treba da se pomene i Hrvatska i Slavonija (Aplauz i usklici: „Živio!“). Jer gospodo, postoji fakt, da je Hrvatska i Slavonija postojala i da to nije bila prosta i obična opština Austro-Ugarske i Madžarske; ona je imala jedan deo, istina mali, ali tek je imala jedan deo suvereniteta. Imala je jedan deo suvereniteta i mi hoćemo, kad naši drugovi to traže i mi im ne možemo zameriti na tome, kad se spominju drugi i mi kažemo, neka se to konstatuje i tu. Samo kad smo to kazali, ja ne bih mogao primiti ono, što gospodin Polić želi da se kaže državljanstvo Kraljevine Dalmacije, Hrvatske i Slavonije, jer, gospodo, državljanstva Dalmacije, Hrvatske i Slavonije nema. Nema državljanstva Dalmacije, nema državljanstva Hrvatske i Slavonije, ili ako hoćete, pripadništva ili državljanstva Dalmacije, Hrvatske i Slavonije nema. Toga ima po nominalnom zakonu, ali taj zakon nikad nije u životu istupio. Tako isto mislim, da ne bi imalo smisla da mi ovde govorimo o zaključcima Narodnog Veća i o zaključcima srpske Narodne Skupštine, jer ni zaključci Narodnog Veća, ni zaključci Srpske Narodne Skupštine, same po sebi bez ičega drugog, ne će nam dati ovo Kraljevstvo. To je jasno, ja mislim. Mi moramo da čekamo još jedan veći sud, i onda kad je tako, onda nema smisla mi to i da pominjemo (Glas: Tako je). I zbog toga ja držim, da će se gospoda složiti s tim, da mi ovu redakciju koju je dao gospodin Polić, malko revidiramo i prema ovim primedbama, koje sam ja ovde učinio, ako nailaze na odobrenje, popravimo i onda će se prema tome videti u kojoj meri bi imala da pretrpi izvesne izmene i redakcija koju je predložio gospodin Angjelinović. Ona je bliža nešto ovoj, koju je predložio gospodin Polić, ali i ona ima pojedine izraze, koji ne bi trebali da se čuju. Tamo ima jedna reč „pokrajina“ i onda razume se, može se misliti, da kad se kaže „i drugih pokrajina“, da se i za Hrvatsku i Slavoniju kaže, da je bila prosta pokrajina, a to nije tačno.

Ja bi dakle predložio, da se ovaj predlog ponova vrati u odbor i da prema ovim primedbama koje su ovde pale, odbor da novu redakciju, a Ministar će, koji je podneo zakon direktno dati u odboru i mišljenje vladino, pa onda kad takva redakcija dodje ponova ovde, onda da o njoj rešavamo, a sad mi se čini, da stvar za definitivno

rešenje i pravu diskusiju nije još zrela. (Odobranje).

Predsednik dr. Drag. M. Pavlović: Ima reč gospodin poslanik dr. Dušan Peleš.

Dr. Dušan Peleš: Gospodo narodni predstavnici, moji drugovi i ja glasovaćemo za ispravak g. dr. Polića, i to samo u prvom dijelu, u onom dijelu, gdje ima doći do izražaja posebni položaj, koji je kraljevina Dalmacija, Hrvatska i Slavonija uživala. A glasovaćemo za to, jer držimo, da je to opravdano.

G. ministar predsjednik je kratko, ali zaista jezgrovito, obrazložio opravdanost, da se vodi računa i o posebnom položaju, koji je kraljevina Dalmacija, Hrvatska i Slavonija uživala.

Prema redakciji odborskoj, dolazi do izražaja državljanstvo kraljevine Srbije, Crne Gore, posebni položaj Bosne i Hercegovine, a zatim kraljevina Hrvatska, Slavonija i Dalmacija ulazi u isti red kao i Vojvodina, Istra, slovenačke zemlje i t. d. Medjutim, zna se, da je kraljevina Dalmacija, Hrvatska i Slavonija uživala poseban državopravni položaj.

Ja ne ću ulaziti u daleku prošlost, jer nije tome ni vrijeme, a ni potrebno. Dosta je reći s nekoliko riječi, da je hrvatski dio našega naroda, otkad historija pamti, sa velikom ljubomornošću pratio i branio svoju državnu individualnost. Ona je na koncu došla do izražaja u posljednjem nagodbenom zakonu od 1868. god.

Ja doista nisam mislio, da ću ikada doći u položaj, da taj nagodbeni zakon raspravljam ovdje, na ovom mjestu. Ali, ovaj čas, držim da je nužno, da ga spomenem i da se i na njega osvrnem.

I po tom nagodbenom zakonu, koji je stvorio poravnanje između kraljevine Ugarske i kraljevine Dalmacije, Hrvatske i Slavonije, sačuvan je potpuno državo-pravni suverenitet Hrvatske, što je najbolji dokaz u §-u 70. nagodbe, koji je odredio, da se bez sporazuma sviju faktora koji su nagodbu donijeli, ne može ništa mijenjati. A taj suverenitet hrvatski dolazi u obzir i u onom pravcu, gdje se u nagodbenom zakonu kaže, da oni poslovi, koji naročito nagodbenim zakonom nisu proglašeni za zajedničke, da su hrvatski poslovi. To znači, da nije Hrvatska dobila izvjesan položaj, nego je ona jedan dio svoga suvereniteta prenijela na državnu zajednicu sa kraljevnom Ugarskom, a pri svem tom zadržala svoj odlučan suvereni položaj, koji je dolazio do izražaja i u vrhovništvu upravnom, nadalje u zavijčajnosti, koja je bezuvjetno bila potpuni izražaj

državo-pravnog polažaja Hrvatske, a možemo s pravom govoriti i o državljanstvu hrvatskom.

Jer zavičajnici Hrvatske imali su izbornu pravo aktivno i pasivno dokle to nisu imali državljani čitave države. Kod imenovanja činovnika mogao je takvim biti imenovan samo zavičajnik jedne opštine Kraljevine Hrvatske i Slavonije, pa prema tome slijedi jasno, da je Hrvatska imala svoje posebno državljanstvo. Istina je gospodo, da je u teoriji i to mađžarskoj teoriji htjelo se tvrditi, da ne postoji hrvatsko državljanstvo, nego samo ugarsko državljanstvo, ali s druge strane nije bilo u Hrvatskoj stranke i nije bilo u Hrvatskoj političara, koji bi ovo stanovište tako prihvatio. Dapače su u hrvatskom saboru u opetovanim slučajevima donijeli zakon o ugarsko-hrvatskom državljanstvu. I sad, gospodo moja, ako ugarsko-hrvatskom državljanstvu oduzmete ugarsko, nije se izgubilo hrvatsko državljanstvo, koje je, o tome ne može biti sumnje, imalo svoga izražaja u samom nagodbenom zakonu. Ali, gospodo, ima nešto što je jače od pisanih zakona, a pogotovo što je jače od kojekakvih komentara, a to je pravo koji živi u svijesti narodnoj. U svijesti hrvatskoga naroda živio je vazda uslijed njegova osvjedočenja o svomu državljanstvu i taj izraženi osjećaj dolazio je u svima prilikama dolazi slobodno i glasno do izražaja. Ali gospodo, kad znamo, da u tome pravcu postoje dva stanovišta, koja su se pobijala, stanovište mađžarsko, koje je htjelo znati samo o zemljama ugarske krune za ugarsko državljanstvo i stanovište hrvatsko, koje je to državljanstvo sve smatralo dijelom svoga hrvatskoga suvereniteta, onda ne može biti sumnje, da ovo Narodno Predstavništvo ne može prihvatiti stanovište mađžarsko, nego samo stanovište hrvatsko. Zato gospodo, pošto se u §. 2. ove predložene osnove govori, kako je g. ministar predsjednik kazao, o faktima to nisu istorijske reminiscencije, kao što je kazao mnogopoštovani gospodin Voja Marinković, nego su to fakta postignuta posebnim položajem Hrvatske, i ako se vodi računa, a s pravom se vodi o posebnom položaju Bosne i Hercegovine, onda se mora voditi računa i o posebnom položaju Hrvatske, koja je sačuvala svoj posebni narodni individualitet. Nema sumnje, da mi to stanovište Hrvatske moramo u ovome času honorirati.

Samo bih prihvatio prvi dio predloga gospodina dr. Polića, tako da bi imao glasiti sam §. 2.: „Državljanima su kraljevstva svi državljani Srbije i Crne Gore, zatim uz ograničenja navedena u članu 4., 5., 6. i 7. i svi što su imali općinsku za-

vičajnost sa kojim se još vezuju državljani kraljevstva Dalmacije Hrvatske i Slavonije i pripadnici Bosne i Hercegovine, koji su bili članovi koje od općina koje su pripale Kraljevstvu“. Naime, uz ovaj umetak o individualitetu državljanstva Kraljevine Hrvatske predlažem da to udje, a sav ostali dio člana 2. da ostane, kako je odbor predložio.

Ja držim da je dr. Angjelinović stao na pola puta. On je valjda osjećao da nešto fali, ali nije pošao do kraja, pa je po mom mišljenju dobio i zasluženu korekturu od gospodina ministra predsjednika, koji mu je s pravom prigovorio, što je Hrvatsku i Slavoniju uzeo kao pokrajine, a nije ih istakao kao kraljevine. Držim da izvid g. ministra predsjednika da bi se imala samo uzeti kraljevina Hrvatska i Slavonija nije tačan, jer je zvaničan i državno-pravni naslov kraljevine: „Kraljevina Dalmacija, Slavonija i Hrvatska“.

I prema tome, korekciju predloga g. dr. Polića ne treba prihvatiti, jer držim da doista u sam zakon ne spada i ne rešava ovo pitanje precizno, pošto je Narodno Vijeće i Srpska Skupština proglasila ujedinjenje i takvih teritorija koje neće nikome pripasti, dakle već u prvom času u tome pravcu bio je taj naš zakon netačan. A drugo što doista držim da ovakve stvari ne spadaju unutra, jer ne smatram da su zaključci Narodnog Vijeća i Skupštine imali konstitutivan karakter, nego su imali deklarativan karakter, izrazi samoodredjenja naroda za svoju slobodu i ujedinjenje. A konstitutivnog čina u jednom zakonu ja držim da ne može biti.

Prema tome, gospodo narodni predstavnici, ja bih preporučio na prihvatanje predloga g. dr. Polića u onom prvom dijelu, u njegovom naime dijelu u kome ima da dodje do izražaja posebni državno-pravni i politički individualitet kraljevine Dalmacije, Hrvatske i Slavonije.

Predsjednik dr. Drag. M. Pavlović: Ima reč gospodin izvestilac.

Izvestilac dr. Žarko Miladinović: Gospodo, ne s obzirom na govor g. dr. Peleša koji hoće da bude „Päpstlicher als der Papst selbst“, nego s obzirom na govor g. dr. Angjelinovića i Polića ja hoću da budem predusretljiv i da računam i sa osjetljivošću. Ja sam slobodan da izjavim da molim slavno Narodno Predstavništvo da izvoli, da se ova sjednica sad prekine i da se ovaj član 2. odnosno prvi stav člana 2. ponovno vrati u odbor, da ga odbor uzme u pretres, još sad stante sesione i da odmah podnese izveštaj da možemo nastaviti rad. (Glasovi: Dobro je!)

Predsjednik dr. Drag. M. Pavlović: Dakle, gospodo, prima li Narodno Predstavništvo ovaj predlog da se vrati u odbor. (Glasovi: Prima.) Prekidam sednicu i dajem 20 minuta odmora. Ali pre toga molim vas, gospodo, čujte gospodina Angjelinovića.

Dr. B. Grga Angjelinović: Ja bih molio da se moj predlog uvaži, pak da se s obzirom na govor gg. Marinkovića i Polića isprave i u član unesu riječi „i zavičajnici opština kraljevine Hrvatske i Slavonije ili koje od opština koje su pripale u oblast Kraljevstva“.

Predsjednik dr. Drag. M. Pavlović: Dajem 20 minuta odmora.

Nastaje odmor.

Poslije odmora.

Predsjednik dr. Drag. M. Pavlović: Gospodo, da nastavimo rad. Izvolite čuti izveštioca.

Izveštilac dr. Žarko Miladinović: Gospodo, odbor je svršio svoj rad. Uzeo je ponovo u pretres stilizaciju člana 2. stava I. i jednoglasno je doneo ovu stilizaciju:

„Državljeni su Kraljevstva svi oni, koji su do obrazovanja Kraljevstva Srba, Hrvata i Slovenaca bili državljani Kraljevine Srbije i Crne Gore i uz ograničenje člana 4., 5., 6. i 7. zavičajnici u kraljevini Hrvatskoj, Slavoniji i Dalmaciji, pripadnici Bosne i Hercegovine i zavičajnici u svima drugim srpskim, hrvatskim i slovenačkim zemljama, što su pripali u oblast Kraljevstva“.

Ja molim u ime odbora, da se ova stilizacija primi.

Predsjednik dr. Drag. M. Pavlović: Ima reč gospodin dr. Drinković.

Dr. Mate Drinković: Ja i mnogi moji drugovi smo se bili prijavili za riječ, ali mi poslije ovoga predloga, koji je bio sačinjen ukupno, odustaćemo od riječi, i imam sad samo da učinim nekoliko primjedaba, naime, da mi koji smo zastupali stanovište našeg druga dr. Polića, kako je on sam izjavio, nisimo htjeli time ništa drugo, nego priznati jedinstveno državljanstvo svili građana ovoga kraljevstva. Što se ovaj predlog najnoviji mogao kod svili stranaka koje su u odboru primiti, ima se zahvaliti u prvom redu nastojanju svili članova, i ja u ime svojih drugova imam da izrazim zahvalnost onim pomirljivim riječima gospodina ministra predsjednika. Njegove riječi dokazuju, da on zna poštovati naš narod ina gdje se on nalazio, njegov historijski razvitak i njegov

život u prošlosti, a ako to svi članovi ove kuće budu radili, neće ništa drugo učiniti, nego učvrstiti temelje ove države, za koju smo svi mi radili, neću reći više, ali ništa manje bez ikakve uvrede za pojedine.

Predsjednik dr. Drag. M. Pavlović: Prima li Narodno Predstavništvo prvu polovinu člana 2., kako je g. izveštilac pročitao. (Prima.) Objavljujem da je prva polovina primljena, izvolite čuti g. izveštioca.

Izveštilac dr. Žarko Miladinović: Odbor je predložio da se ovaj drugi deo člana 2. izostavi na mesto njega da se donesu novi članovi: 3., 4., 5., 6. i 7. Svakako ima pravo da se reši, da li će se ovaj drugi deo člana 2. izostaviti pa da se predje na član 3., međutim član 3. po predlogu vladinom došao bi iza člana 7. po odborskom izveštaju i tako bi dalje išlo. Kao što rekoh, iz izveštaja odborskog vidi se, da je odbor u sporazumu s vladom usvojio ove nove članove mesto stava 2. člana 2. i o tome sad treba da se reši, pa da se predje na rešavanje o članu 3., 4., 5. i t. d. Da dodam još da bi se član 3. imao podeliti u dva člana, u član 8. i 9.

Molim Narodno Predstavništvo, da o ovome što sam nepomenuo izvoli rešiti.

Predsjednik dr. Drag. M. Pavlović: Gospodo, hoćete da produžimo rad dalje? Imali bismo da predjemo na član 3. (Glasovi: Da predjemo na član 3.) Molim gospodina izveštioca da pročita član 3.

Izveštioac dr. Žarko Miladinović: Po novoj redakciji glasi član 3. ovako (čita): Srbi, Hrvati i Sloveni koji imaju zavičajno pravo u opštinama bivše Austro-ugarske monarhije koje nisu pripale kraljevstvu a žive stalno u Kraljevstvu ili se po pravu opciju dosele u oblast Kraljevstva, dobijaju državljanstvo izjavom, da žele biti državljani Kraljevstva“.

Ovaj je član posve jasan. (Glasovi: Nije jasna redakcija.)

Predsjednik dr. Drag. M. Pavlović: Gospodo, pošto nije jasno koja redakcija još ima da se predloži, a sada je već kasno, predlažem, da sjednicu zaključimo. Prije zaključka sjednice imade reč gospodin ministar Kramer.

Ministar dr. Albert Kramer: Meni je žao što nisam čuo riječi gospodina Drinkovića i što nisam bio na početku kad se sjednica opet otvorila. Ja moram da kažem ovo:

Ja sam na početku a i u prvoj sjednici na kojoj smo raspravljali o toj zakonskoj osnovi na izvode g. dr. Polića kazao, da neću da u ovom

zakonu držam u ma čije političke osjećaje i da koga žalim. Ja sam bio za redakciju člana 2. kako je ona bila primljena u odboru za to, što je ta redakcija sasvim jasna i jer nisam htio da se unose u zakon pojmovi, koji bi mogli biti povod raznih političkih dedukcija. I ja sam sada primio novu redakciju za to, što se je našla dikcija, koja sasvim jasno izražava ovu misao.

Ovaj zakon stvara državljanstvo našeg novog kraljevstva i s time prestaju sve historijske tradicije i sva historijska prava svih dosadašnjih pokrajina i dijeleova naše države. Sve posebne individualnosti u našem kraljevstvu isčeznule su i za to sam ja od početka bio za onu stilizaciju, koja bi bila to jasno izrazila. Sad nam je uspelo te smo ovakvu stilizaciju našli, pa sam ja zato u ime vlade na nju pristao. Gospoda, s kojom sam i prije govorio o tom, znadu da se nikada nisam protivio dicituri §. 2., koja bi bila došla u izvjesnim stvarima u susret poznatim osjećajima jed-

nog dijela našega naroda. Ovom mojom konstatacijom mislim, da je ovaj incident svršen.

Predsednik dr. Drag. M. Pavlov'ć: Gospodo predlažem da se današnja sednica zaključi, a iduća da se zakaže za petak u 9 sati prije podne, pošto je sutra veliki katolički praznik, sa ovim dnevnim redom:

1. Interpelacija gospodina poslanika Stanka Banića, koja je ostala od prošle sednice; 2. Interpelacija gospodina Jovana Šmitrana i dr. na ministra unutrašnjih dela; 3. Interpelacija gospodina Antuna Sušnika i drugova.

Predsednik dr. Drag. M. Pavlov'ć: Prima li Narodno Predstavništvo ovaj predlog? (Prima.) Zbog toga današnju sednicu zaključujem, a iduću zakazujem za petak u 9 sati pre podne sa prihvaćenim dnevnim redom.

(Svršetak sednice u 20 časova.)

Video Sekretar Dr. Ivan Krnic s. r.

MEMORANDUM

Srba iz turskog Kanjiškog sreza (Banat) u predmetu povlačenja granica u severnom Banatu

Prema vestima, koje stižu sa mirovne konferencije u Parizu, saznajemo, da je ugao između Morisa i Tise postao sporan i da predstoji mogućnost, da mirovna konferencija izvesni deo spomenutog ugla priključi Magjarskoj, kao zaledje grada Segedina. A ujedno širi se vest, da je Moriš kao prirodna granica Banata napušten i da je u mestu Moriša i Tise postao sporan i da predstoji mogućnica. Sve ove vesti slažu se u tome, da se i kod nas, na naš račun, hoće da zadovolje tudjinski, šta više neprijateljski interesi.

Povodom toga mi Srbi, stanovnici ugla između Moriša i Tise, a poimence opštine: Deska, Sirig, Novi Sentivan, Djale, Srpski Kostur, Aroslamoš, Turska Kanjiža, Josepovo, Sanad, Čoke, Crna Bara i Mali Sent Mikloš, ulažemo svoj najenergičniji protest protiv ovakvog neprirodnog povlačenja granice. Nas 20.000 Srba iz gore spomenutih opština, koji na ovaj način do'azimo u opasnost, listom izjavljujemo, da ne ćemo više madžarski jarām, no tražimo sjedinjenje sa Srbijom u smislu rezolucije donesene na velikoj srpskoj narodnoj skupštini održanoj u Novom Sadu 12./25. novembra 1918. godine. Na ovo imamo kako sa historijskog i etnografskog, tako i privrednog, socijalnog i moralnog prava. Kao specijalne razloge ovom našem protestu navodimo još i ovo:

1. Gore spomenuti ugao nije samo jedna etnografska i historijska celina, nego je i geografski

deo Banata. Za dokaz ove tvrdnje služe nam postojeća hidrotehnička postrojenja, postavljena u severnom Banatu, a koja su od zamašaja za celu banatsku ravnicu. Prema tome leva obala Tise i Donji Moriš mogu biti smo pod jednim suverenitetom, a nikako pod dva, tim pre što se ova hidrotehnička postrojenja ne mogu potpuno uspešno preinačiti prema eventualnim prirodnim granicama. A kad bi se mogla spomenuta postrojenja postaviti, to bi za taj rad trebalo decenijama vremena i ogromnih materijalnih žrtava, a došlo bi eventualno i do političkih nesuglasica. Sve to ne bi stajalo u odgovarajućem odnosu sa onim koristima, koje bi ova teorija doprinela dragom Segedinu, kao njegovo zaledje.

2. Željezničke veze između Banata i ostaloga kraljevstva bile bi potpuno prekinute, jer povlačenjem granice ispod Segedina ostao je još jedini željeznički most između Sente i Čoke; otpadne li ovaj most, onda za Banat ne će biti željezničke veze sa ostalim delovima kraljevstva bar još za deset godina kad se uzmu u obzir teškoće fundiranja mostova na Tisi. Osim toga povlačenje granica ispod Sriga izgubili bi još jedno važno željezničko čvorište, gde se stiču tri željezničke pruge i koje je upravo ključ željezničke mreže u severnom Banatu. Gubitkom ove važne tačke unakazili bi i decentralisali bi još više našu željezničku

mrežu, a ujedno bi b'li lišeni i jedne postojeće, upotrebljive krajnje pogranične stanice u Banatu, koja je zgodno postrojenje, kako za unutarnji, tako i za inozemni saobraćaj.

3. Segedin nije nikada stajao u bilo kakvoj političkoj vezi sa Banatom. Za dokaz ovoga, neka nam posluži historija. Tek u posljednje vreme počeli su Madžari na svoj poznati način, da Srpstvo privlače u Segedin, sagradivši prvo stabilan most preko Tise, zatim su uvukli ove krajeve u sastav njihove okružne vojne komande (pre je ista bila u Velikom Bečkereku) sa polaganjem željezničke pruge dobrom vezom primorali su nas na segedinsku pijacu, pošto sa drugim i predjašnjim našim centrima u Banatu nismo imali dobrih željezničkih veza koje se u ostalom mogu ustanoviti iz položajih željezničkih mreža i ustanovljenih redova vožnja.

Prema tome eventualno priključenje ovih krajeva Madžarskoj kao zaledjina Segedina značilo bi potpomaganje i odobravanje madžarske šovinističke politike.

4. Grad Segedin je seljačka varoš sa atarom preko 140 hiljada katastarskih jutara zemlje, koja je u stanju u normalnim prilikama da ishrani Segedin bez ikakvog zaledja. Kada se uz to uzme u obzir, da je Segedin sa severnom i istočnom okolinom svojom u dobroj željezničkoj vezi, to se može onda forsiranje zaledja mu u Banatu smatrati neinformisanost nadležnih faktora, koji odlučuju sudbinu severnog Banata.

5. Srpski živalj prema madžarskoj statistici u uglu Moriša i Tise stoji u relativnoj većini prema ostalim narodnostima ukupno. Ovo smo kadri u slučaju potrebe i zvaničnim podacima dokazati. Prema tome o sudbini ovog dela Banata, prema načelu samoodređenja naroda, u prvom redu smo mi pozvani, da odlučujemo o njegovoj pripadnosti.

6. Otcepljenje nas 20 hiljada Srba iz gore spomenutih opština od ostale svoje braće slabi srpski živalj u Banatu i celo Srpstvo, koje je u ovome svetskom ratu pretrpelo relativno najviše krvne i materijalne žrtve. Priključiti nas Madžarskoj značilo bi naše izručenje Madžarima na dalju milost i nemilost. Najbolji dokaz naših težnji za sjedinjenje sa Srbijom, pružili smo davanjem preko 400 legionaraca dobrovoljaca, koji su pored svoga života stavili na kocku i imanja svojih porodica. Ko poznaje Madžare i njihovo raspoloženje prema nama, — za slučaj prisajedinjenja gornjih opština Madžarskoj — za ove dobrovoljce nema povratka u njihov zavičaj, za njihove porodice ovde nema više opstanka.

Ista takva sudbina očekuje i sve nas ostale, koji smo dočekom srpske vojske otkrili svoje osećaje, želje i misli. Ovo je toliko istina, da u to može posumnjati samo onaj, koji ne poznaje Madžare. Osveta Madžara nad ovim nevinim življem je toliko sigurna, da ovde ne pomažu nikakvi eventualni reciprociteti, kompromisi, garancije ili druge kakve političke mere, jer ne izvrše li „barto'omejsku noć“ zvanične madžarske vlasti, to će je izvršiti neodgovorna masa.

Ovu tragediju ne možemo i ne ćemo da dočekamo, jer čim je antanta dozvolila, da na ove zemljište stupi srpska vojska, onda je i primila odgovornost za ovo srpsko stanovništvo.

Stoga se s pravom traži da se našim težnjama udovolji, tim pre, što smo dosadanjom našom upravom dokazali da nije nikome bezakonje kakvo učnjeno bez razlike na veru i narodnost. Jaki svešću, jaki voljom, spremni na žrtve ne možemo da trpimo sumnju, da li će se naše oslobodjenje kraju privesti.

Povoda svega navedenog molimo:

I. Vaše Kraljevsko Visočanstvo, da svojim moćnim uplivom kod svetske diplomacije, a naročito kod naših saveznčkih delegata na Mirovnoj Konferenciji poradi, da po gore navedenim pravima i ovaj najseverniji deo srpskog Banata dobije prirodnu granicu svoju — reke: Tisu i Moriš.

II. Narodno Predstavništvo Kraljevstva Srba, Hrvata i Slovenaca kao i Ministarski Savet Kraljevstva Srba, Hrvata i Slovenaca, da blagovremeno izvesti merodavne krugove na Mirovnoj Konferenciji, o želji i molbi kao i protestu srpskog naroda iz severnog Banata protiv neopravdanih eventualnih pretenzija madžarskih na Banat, a naročito na ovaj najseverniji deo njegov, koji je po svakom mogućem pravu samo srpski i ničiji više.

16. juna 1919. godine Beograd.

Predstavnici iz Deske:

Timotije Rojić, sveštenik,
Svetozar Stanković, inženjer,
Dr. Sima Maternik,
Dr. Branko Beisemš, lekar,
Cvetko Gjurašković,
Kristofor Brdanov,
Miša Brcan,
Gruja Grčić.

Predstavnici iz Sentivana:

Aleksander Putnik,
Milan Putnik,
Tom'a Putnik,

Petar Putnik,
Milan Putnik,
Nenad Borački, sveštenik iz Siriga.

Predstavnici iz Siriga:

Nikola Stojković,
Voja Marković,
Josa Milanović,
Joca Pej'n,
Isa Beleslin,
Aleksander Petrov,
Sava Pejin,
Gruja Marković,
Maksa Nedeljkić,
Milutin Veselinović,
Svetozar Putnik.

Predstavnici iz Oroslomoša:

Vasa Žeravica,
Mika Kanački,
Branko Žeravica,
Svetozar Ignjatović.

Predstavnici iz Turske Kanjize:

Dušan Milovanović, trgovac.
Sima Vujačković,
Živa Ilić,
Arkadije Ivanović,
Ilija Rankov.

Predstavnici iz Jozepova:

Dragutin Čobanov,
Dušan Čoban.

Predstavnici iz Sanada:

Miloje Milić,
Tima Vujadinović,
Ilija Rankov.

Predstavnici iz Djale:

Milan P. Milovanović,
Jova Uvelić,
Mladen Jakovljević,
Radovan Stanković,
Nedeljko Bakelić,
Ruvedin Koledin.

Predstavnici iz Srpskog Krstura:

Nenad Kodiš,
Svetozar Jovanović,
Stjepan Balajčić,
Veljko Tucakov,
Svetozar Kolar,
Mita Kuzmanov.

Predstavnici iz Čoke:

V. Perković,
Marko Rakin,
Mina Bandić,
Milivoj Čukurov,
Emilo Vlahović,
Nova Jančić.

Predstavnici iz Crne Bare:

Stevan Gavrilović:
Aksentije Tučev,
Čedomir Savin,
Marko Markovljević,
Živa Živić,
Miloš Davotov,
Astemije Stedov,
Bogić Živić,
Jezdimir Brdjonović,
Milivoje Rakić.

Izvještaji Verifikacionog Odbora.

Narodnom Predstavništvu.

Ostavkom od 20. maja 1919. broj 2215 zahvalio se radi stalnog odsustva u inostranstvu na mandatu Ivan Meštović poslanik iz Dalmacije.

Njegovim je zamjenikom glasom punomoći Narodnog Vijeća Slovenaca, Hrvata i Srba u Zagrebu od 22. veljače 1919. pod /: gosp. Dr. Roka Vuković iz Splita.

Protiv ovih iskaza i punomoćija nije ni s koje strane bio podignut prigovor i žalba. Odboru je stoga čast predložiti Privremenom Narodnom Predstavništvu da se ostavka Ivana Meštovića na mandatu primi na znanje a na njegovo mjesto

da se pozove zamjenik Dr. Roko Vuković.

15. juna 1919. god.

Beograd

Sekretar,

Krizman, s. r.

Predsednik

Verifikacionog Odbora,

D. Pečić, s. r.

Članovi:

Dr. Milan Mažuranić, s. r.

Nastas N. Petrović, s. r.

Dušan Vasiljević, s. r.

Narodnom Predstavništvu.

Ostavkom od 31. marta 1919. broj 1002 zahvalio se na mandatu g' dr. Karlo Triler, posla-

nik iz Slovenije, jer je zaprečen zvaničnim poslom.

Njegovim je zamjenikom glasom punomoćja pod 1. izdatom po Narodnom Vijeću Slovenaca, Hrvata i Srba u Zagrebu, g. dr. Milko Brezigar iz Ljubljane.

Pošto protiv ovoga izbora i punomoćja nije podignuta nikakva žalba i prigovor to je Verifikacionom Odboru čast jednoglasno predložiti Narodnom Predstavništvu, da ostavku g. dr. Karla Trilera uzme do znanja a na njegovo mjesto da pozove g. dr. Milka Brezigara oglasiv njegovo punomoćje za neosporno.

16. maja 1919. god.

Predsednik

Beograd

Verifikacionog Odbora,

Sekretar,

D. Pečić, s. r.

Krizman, s. r.

Članovi:

Dr. Milan Mažuranić, s. r.

Dušan Vasiljević, s. r.

Uroš Lomović, s. r.

Narodnom Predstavništvu.

Verifikacioni Odbor primo je naknadno punomoćije g. Gjorgja Denkovića iz Kumanova (zamenik Koca Tamburović iz Krive Palanke) poslanika za okrug Kumanovski.

Pošto protiv ovog izbora i punomoćja nije podneta nikakva žalba i pošto iz izbornih akata proizlazi, da je Gjorgje Denković izabran poslanikom sa 88 glasova od 140, a g. Koca Tamburović zamenikom, to je odbor jednoglasno zaključio, da se punomoćije g. Gjorgja Denkovića (zamenik Koca Tamburović) imade smatrati kao uredno i nesporno.

Čast nam je stoga predložiti Narodnom Predstavništvu da ovo punomoćije ogласi za neosporno.

15. juna 1919. god.

Predsednik

Beograd

Verifikacionog Odbora,

Sekretar,

D. Pečić, s. r.

Krizman, s. r.

Članovi:

Dr. Milan Mažuranić, s. r.

Nastas N. Petrović, s. r.

Dušan Vasiljević, s. r.

Telegram

Narodnom Predstavništvu

Beograd.

Bos. Novi.

Stanovništvo kotara Bos. Novog s bolom u duši prima vijest o odredjivanju granica na štetu Kraljevstva SHS. Povodom te uznemirujuće vijesti sakupilo se je preko 5000 ljudi ovog kotara, da najodlučnije protestira protiv talijanskih imperialističkih zahtjeva. Protestujemo: pro-

tiv svake sile, koja ide pred historijskim, etnografskim i ekonomskim našim pravima; protiv osnivanja riječke državice; protiv bilo kakvog osakaćenja našeg narodnog tijela; nedopuštamo da se trguje s nama i izjavljujemo, da ne ćemo nikome robovati, a neka čuje talijanska vlada, da smo spremni sami sebi izvojevati slobodu, ne strašimo se nikakve sile i nikakvih žrtava.

16. juna 1919. godine

Dolaze potpisi:

Beograd.

Projekat Privremenog Ustava.

Kraljevstvo

SRBA, HRVATA I SLOVENACA

Ministarstvo Pripreme

Za Ustavotvornu Skupštinu i Izjednačenje
Zakona

Br. 565.

5. juna 1919. godine
Beograd.

NARODNOM PREDSTAVNIŠTVU,

Na osnovu ovlašćenja danog mi ukazom Njegovog Kraljevskog Visočanstva Naslednika Prestola od 5. o. mes., čast mi je podneti rešenje Narodnom Predstavništvu projekat Privremenog Ustava.

Ministar

Dr. Kramer, s. r.

U Ime

Njegovog Veličanstva

PETRA I.

Po Milosti Božjoj i Volji Narodnoj
Kralja Srba, Hrvata i Slovenaca

MI

ALEKSANDAR NASLEDNIK PRESTOLA

Na predlog našeg ministra pripreme za Ustavotvornu skupštinu i Izjednačenje Zakona, a po saslušanju Ministarskog Saveta, rešili smo i rešavamo:

Ovlašćuje se Ministar Pripreme za Ustavotvornu Skupštinu i Izjednačenje Zakona da Narodnom Predstavništvu može izneti na rešavanje projekat Privremenog Ustava.

Naš Ministar Pripreme za Ustavotvornu Skupštinu i Izjednačenje Zakona neka izvrši ovaj ukaz.

Aleksandar, s. r.

Broj 564.

5. juna 1919. godine
Beograd
Ministar

Pripreme za Ustavotvornu
Skupšt. i Izjednačenje Zakona

Dr. Albert Kramer, s. r.

PRIVREMENI USTAV

Kraljevstva Srba, Hrvata i Slovenaca.

DEO PRVI.

Oblik vladavine, dinastija, državna vlast.

Član 1.

Kraljevstvo Srba, Hrvata i Slovenaca je nasledna Ustavna Monarhija s Narodnim Predstavništvom.

Član 2.

Grb je Kraljevstva Dvoglavi Beli Orao u poletu, na crvenom štitu. Vrh ove glave Dvoglavo-ga Beloga Orla stoji Kruna Kraljevska. Na prsima mu je štít, na kome su grbovi Srpski — beo krst na crvenome štitu sa po jednim ognjilom u svakom kraku — Hrvatski — štít sa 25 polja crvenih i belih na izmenice i Slovenački na plavome štitu bela petokraka zvezda, a ispod nje beli polumeseć.

Državna zastava je modra, bela, crvena u vodoravnom položaju prema uspravnom koplju.

Član 3.

U Kraljevstvu vlada po volji naroda Kralj Petar I. iz Dinastije Kara-Gjorgjeve. Njega nasledjuje Prestolonaslednik Aleksandar i Njegovo muško potomstvo iz zakonitoga braka po redu prvorodjenja. A ako Prestolonaslednik ne ostavi muškoga potomstva, nasledstvo Prestola prelazi na pobočnu liniju u muškome potomstvu po istome redu prvorodjenja.

Članovi su Kraljevskog Doma Dinastije Kara-Gjorgjeve:

a) Kralj Petar I.; b) Njegovi sinovi Prestolonaslednik Aleksandar i Kraljević Gjorgje; Njegov brat Knez Arsen Kara-Gjorgjević sa sinom Knezom Pavlom A. Kara-Gjorgjevićem; v) Potomstvo Prestolonaslednika Aleksandra, Kraljevića Gjorgja i Kneza Pavla.

Član 4.

Državna vlast Kraljevstva ne može se ni otudjiti ni razdvojiti.

Član 5.

Opštine, srezovi, (kotari, okraji), i okruzi (županije) imaju svoju samoupravu.

DEO DRUGI.

Ustavna prava državljana.

Član 6.

Svi su državljani Kraljevstva pred zakonom i pred vlastima jednaki.

Član 7.

Državljanima Kraljevstva niti se mogu davati niti priznavati titule plemićstva.

Član 8.

Lična sloboda ujamčava se ovim ustavom.

Niko ne može biti uzet na odgovor niti biti pritvoren niti inače liše slobode, sem u slučajima koje je zakon predvideo i načinom kako je zakon odredio.

Član 9.

Nikome ne može suditi nenadležan sud.

Član 10.

Nitko ne može biti sudjen, dok ne bude nadležno saslušan ili zakonom načinom pozvan da se brani.

Član 11.

Kazna se može ustanoviti samo zakonom i primeniti jedino na dela za koja je zakon u napred rekao da će tom kaznom kazniti.

Član 12.

Smrtna se kazna ukida za čisto političke krivice.

Izuzimaju se slučajevi izvršenja ili pokušaja atentata na ličnost Vladaočevu i na članove Kraljevskog Doma, za koje je određena smrtna kazna u Krivičnom Zakoniku.

Izuzimaju se sem toga slučajevi u kojima je uz čisto političku krivicu učinjeno još neko kažnjivo delo, za koje je u Krivičnom Zakoniku određena smrtna kazna, a takodje i slučajem koje vojni zakoni kazne smrtnom kaznom.

Član 13.

Državljanin Kraljevstva ne može biti prognan iz zemlje. On se ne može proterivati ni u zemlju iz jednog mesta u drugo, izuzev slučajeve koje je zakon predvideo.

Član 14.

Stan je nepovredan. — Vlast ne može preduzeti nikakvo pretresanje ni istraživanje u stanu državljana, osim u slučajevima koje je zakon predvideo i načinom, kako zakon propisuje.

Član 15.

Svojina je nepovredna.

Niko ne može biti prinudjen da svoje dobro ustupi na državne ili druge javne potrebe, niti se pravo privatne svojine može radi toga ograničiti, osim gdje zakon to dopušta i uz naknadu po zakonu.

Član 16.

Kazna oduzimanja imanja (konfiskacija) ne može se ustanoviti.

Ali mogu se oduzeti pojedine stvari, koje su ili proizvod kažnjivog dela ili su kao orudje za to poslužile, ili su bile namenjene da posluže.

Član 17.

Sloboda je savesti neograničena. Sve vere su slobodne i stoje pod zaštitom zakona, u koliko rešenje njihovih obreda ne vredja javni red i moral.

Član 18.

Državljanin Kraljevstva ne mogu se osloboditi svojih državljanskih i vojnih dužnosti pozivajući se na propise svoje vere.

Član 19.

Nauka je slobodna.

Nastava je slobodna, u koliko njezino vršenje ne bi vredjalo javni red ili moral.

Sve javne i privatne škole i drugi zavodi za obrazovanje, stoje pod nadzorom državne vlasti.

Član 20.

Svaki državljani Kraljevstva ima pravo, da u granicama zakona iskaže svoju misao govorom, pismeno, štampom ili u slikama.

Štampa je slobodna.

Ne može se ustanoviti ni cenzura ni kaucija, ni kakva druga preventivna mera, koja sprečava izlazak, prodaju ili rasturivanje spisa i novina. Samo za vreme rata može se za vojna i diplomatska pitanja ustanoviti cenzura.

Za izdavanje novina nije potrebno prethodno odobrenje vlasti.

Novine i druge štampane stvari mogu se zabraniti (uzaptiti) samo ako sadrže uvredu Kralja i Kraljevskog Doma, ili uvredu stranih vladalaca i njihovih domova ili poziv državljanina, da ustaju na oružje. Ali i u tim slučajevima vlast je dužna za 24 časa po izvršenju zabrane sprovesti delo sudu, a ovaj je dužan takodje za 24 časa osnažiti ili poništiti zabranu. U protivnom slučaju smatra se, da je zabrana podignuta.

Stampa ne može nikad biti podvrgnuta administrativnim opomenama.

Svake godine moraju imati odgovornog urednika, koji uživa državlјanska i politička prava.

Pisac je odgovoran za spis; kad je pisac nepoznat ili kad ne stanuje u Kraljevstvu, ili je nesposoban za odgovornost, odgovorni su urednik, ili štampar, ili rasturač.

Član 21.

Nepovredna je tajna pisama i telegrafskih depeša, osim u slučaju krivične istrage i u slučaju rata.

Član 22.

Državlјani Kraljevstva imaju pravo skupljati se u zborove upravljajući se pri tome po zakonu.

Član 23.

Državlјani Kraljevstva imaju pravo udruživati se u celjima, koje nisu protivne zakonu.

Član 24.

Državlјanin Kraljevstva ima pravo obraćati se molbama državnim vlastima.

Član 25.

Svaki državlјanin ima pravo da se žali protiv nezakonitih postupaka vlasti.

Ako viša vlast nadje, da je žalba reosnovana, dužna je izvestiti žaloca u svome rešenju o razlozima sa kojih mu žalbu ne uvažava.

Član 26.

Svaki činovnik je odgovoran za svoja službena djela.

Svaki državlјanin Kraljevstva ima pravo, da neposredno i bez ikijeg odebrenja tuži sudu državne činovnike i zvaničnike, kao i predsednike opština, kmetove, i opštinske zvaničnike, ako su oni u svojem službenom radu povrediti njegova prava.

Za ministre, sudije i vojnike pod zastavom važe naročite odredbe.

Član 27.

Svakom je državlјaninu slobodno, da istupi iz državlјanstva, pošto ispuni obaveze vojne službe i druge dužnosti, koje bi imao spram države ili spram privatnih lica.

Član 28.

Stranci, koji se nalaze na zemljištu Kraljevstva, uživaju zaštitu zakona što se tiče njihove ličnosti i njihovoga imanja. Ali oni su dužni podnositi javne terete, u koliko se tome ne protive međunarodni ugovori.

Član 29.

Zabranjuje se izdavanje čisto političkih krivaca.

DEO TREĆI.

Državne vlasti.

Član 30.

Sve državne vlasti vrše se po odredbama ovoga Ustava i postojećih zakona.

Član 31.

Zakonodavnu vlast vrše Kralj i Narodno Predstavništvo zajednički.

Za svaki zakon potreban je pristanak oba činoca zakonodavne vlasti.

Član 32.

Pravo predlaganja zakona pripada i jednome i drugome činocu zakonodavne vlasti.

Član 33.

Nikakav zakon ne može važiti, dok nije zakonito proglašen.

Član 34.

Izvršnu vlast ima Kralj. On je vrši preko svojih odgovornih ministara po odredbama ovoga Ustava.

Ni jedan akt Kraljev, koji se odnosi na državne poslove nema snage, niti se sme izvršiti, ako ga nije premapotpisao nadležni ministar, koji je samim tim za nj odgovoran.

Član 35.

Sudsku vlast vrše sudovi. Njihova rešenja i presude izriču se i izvršuju u ime Kralja a na osnovu zakona.

Član 36.

Za veroispovesti unutrašnja uprava pripada njihovim duhovnim vlastima.

Duhovne vlasti stoje pod nadzorom Ministra Vera.

DEO ČETVRTI.

Kralj.

Član 37.

Kralj je poglavar države. On ima sva prava državne vlasti i izvršuje ih po odredbama ovoga Ustava.

Kraljeva je ličnost neprikosnoveni i neodgovorna. Kralj ne može biti tužen.

Član 38.

Naslednik Prestola i ostali članovi Kraljevskog Doma ne mogu stupiti u brak bez dopuštenja Kraljevog.

Član 39.

Kralj postavlja i razrešava ministre i postavlja činovnike, u koliko je to zakonom predviđeno.

Član 40.

Kralj je vrhovni zapovednik sve zemaljske sile.

Član 41.

Kralj daje vojne činove prema odredbama zakona.

Član 42.

Kralj daje ustanovljene ordene i druga odličja.

Član 43.

Kralj ima pravo amnestije.

Član 44.

Kralj ima pravo pomilovanja u krivičnim delima. On može dosudjenu kaznu krivcu preobratiti u blažu, smanjiti mu je ili sasvim oprostiti.

Prekidanja istrage i sudjenja u toku (abolije) kod nepolitčkih krivaca ne može biti.

Član 45.

Kralj zastupa državu u svima odnosima sa stranim državama. On oglašuje rat u saglasju s Narodnim Predstavništvom, zaključuje ugovore mira, saveza i druge i saopštava ih Narodnom

Član 46.

Kralj stalno stanuje u zem'ji.

Kad bi Kralj po potrebi otišao za neko vreme iz zemlje, zastupa ga po pravu u vršenju ustavne kraljevske vlasti Naslednik Prestola. Ako je Naslednik Prestola sprečen da zastupa Kralja, vršće ustavnu vlast Kraljevsku Ministarski Savet, po uputstvima, koja mu Kralj daje u granicama Ustava.

Član 47.

Kralj saziva Narodno Predstavništvo, on otvara i zaključuje sednice Narodnog Predstavništva lično, Prestonom Besedom, ili preko Ministarskog Saveta, poslanicom ili Ukazom. I Prestonu Besedu i poslanicu i ukaz premapotpisuju svi ministri.

Član 48.

Kralj ne može biti u isto vreme poglavar druge koje države bez pristanka Narodnog Predstavništva.

Član 49.

U slučaju smrti Kraljeve Naslednik Prestola prima odmah vladu kao ustavni Kralj i svoje stupanje na Presto objavljuje Narodu proklamacijom. U roku od 10 dana posle objave smrti preminulog Kralja pred Narodnim Predstavništvom On polaže Ustavom propisanu zakletvu.

Ove ustavne odredbe vrede i za slučaj, kad Kralj za života preda Presto svojem Nasledniku.

Član 50.

Kralj polaže pred Narodnim Predstavništvom svoju zakletvu, koja ovako glasi:

Ja (ime), stupajući na Presto Kraljevstva Srba, Hrvata i Slovenaca i primajući Kraljevsku vlast, zaklinjem se svemogućim Bogom, da ću čuvati jedinstvo Naroda, nezavisnost države i celinu državne oblasti, da ću Ustav nepovredan održati, da ću po njemu i zakonima vladati i da ću u svima svojim težnjama i delima dobro naroda pred očima imati. Tako mi Gospod Bog pomogao! Amin!

Član 51.

Ako Kralj po smrti ostavi maloletnog Naslednika, Narodno Predstavništvo izabraće tri Kralja

ljevski Namesnik. Do ovoga izbora vršiće Kraljevsku vlast Ministarski Savet.

Ako Kralj ne bi po smrti svojoj ostavio muškoga potomstva, ali bi Kraljica u vreme smrti njegove bila trudna, vršiće do njezinog porodjaja Kraljevsku vlast kao privremeni namesnici — Predsednik Državnog Saveta, Predsednik Kasacionog Suda i Ministar Pravde.

Član 52.

U slučaju kad Presto prema odredbama ovoga Ustava ostane bez Naslednika, Ministarski će Savet uzeti Kraljevsku vlast u svoje ruke.

On je tada dužan da najdalje za mesec dana od dana smrti Kraljeve Narodnom Predstavništvu predloži, da reši o Prestolu.

DEO PETI.

Narodno Predstavništvo.

Član 53.

Narodno Predstavništvo je:

- 1.) Privremeno.
- 2.) Ustavotvorna Skupština.

Član 54.

Privremeno Narodno Predstavništvo sastavljaju izaslanici Srpske Narodne Skupštine i izaslanici Narodnih organizacija iz ostalih oblasti Kraljevstva Srba, Hrvata i Slovenaca.

Član 55.

Privremeno Narodno Predstavništvo je stalno na okupu do sastanka same Ustavotvorne Skupštine.

Član 56.

Ustavotvorna Skupština se sastavlja od poslanika izabranih na slobodnim izborima, na osnovu opšteg, neposrednog, jednakog, tajnog i srazmernog prava glasa. Na najmanje 50.000 duša dolazi po jedan poslanik.

Član 57.

Ustavotvorna Skupština mora se sastati u roku od mesec dana po izvršenim izborima, i ostaje na okupu do vremena kad stupi u život definitivni ustav države.

Član 58.

Poslanik u Narodnom Predstavništvu može biti samo onaj, koji je državljanin Kraljevstva, uživa sva prava državljanska i politička. Živi stalno u Kraljevstvu izuzimajući one, koji se stalno bave na strani po državnom poslu.

Član 59.

Policijski činovnici i aktivni oficiri ne mogu biti narodni poslanici.

Član 60.

Predsednici zemaljskih vlada i poverenici ako bi bili izabrani u Narodno Predstavništvo i toga se mandata primili, gube tim svoj položaj.

Član 61.

Narodni poslanici, koji ne bi bili činovnici, pa bi se za trajanja svojega poslaničkog mandata primili državne službe, samim tim prestaju biti poslanici.

Ova se odredba ne odnosi na ministre.

Član 62.

Svaki narodni poslanik predstavlja ceo narod, a ne samo one, koji su ga izabrali.

Član 63.

Narodni poslanici ne mogu primiti zapovedna i obavezna uputstva.

Član 64.

Svi poslanici polažu, pošto im budu overena punomoćstva i Narodno Predstavništvo ih primi za svoje članove, po poslovniku propisanu zakletvu.

Član 65.

Sednice su Narodnog Predstavništva javne, ali se mogu pretvoriti u tajne, kad to zahteva predsednik Narodnog Predstavništva, vlada ili 30 poslanika.

Ako su tajnost zahtevali predsednik Narodnog Predstavništva ili 30 poslanika, Narodno Predstavništvo može uzeti u rešavanje da li sednica da ostane tajna ili ne.

Član 66.

Narodno Predstavništvo može donositi odluke, ako je na sednici najmanje jedna četvrtina celokupnog broja poslanika.

Za punovažnu odluku potrebna je većina glava prisutnih poslanika.

Član 67.

Zakonske predloge i one jednogodišnje zakone, koji s budžetom stoje u neposrednoj vezi, izuzev sam budžet, ne može Narodno Predstavništvo uzeti u pretres, dok ih najpre ne prouči Državni Savet i ne podnese o njima Narodnom Predstavništvu svoje imenije.

Član 68.

Svaki predlog zakonski, računajući tu i budžet, mora se, pre nego što ga je Narodno Predstavništvo uzelo u pretres i o njemu rešavalo, uputiti naročitom odboru skupštinskom na proučavanje. Ovaj odbor dužan je podneti Narodnom Predstavništvu izveštaj.

Član 69.

Nijedan zakonski predlog ne može se pretresati u Narodnom Predstavništvu, dokle prethodno ne prodje kroz nadležni odbor.

Član 70.

O svakom zakonskom predlogu mora se glasati dva puta u istome sazvu Narodnog Predstavništva pre nego što se on konačno usvoji. Između prvoga i drugoga glasanja mora proći pet dana, izuzev slučaje u kojima Narodno Predstavništvo ima prema poslovniku pravo da rok skрати na najviše dva dana.

Član 71.

Nikakav zakon ne može se izdati, ukinuti, izmeniti ili protumačiti bez pristanka Narodnog Predstavništva.

Naredbe za izvršenje zakona i naredbe, koje potiču iz nadzorne i izvršne vlasti Kraljeve, izdaje izvršna vlast, ali se u svakoj naredbi mora imenovati zakon, na osnovi koga se ona izdaje.

Nikakav zakon niti kakva naredba državne ili samoupravne vlasti nema obavezne sile, ako nije obnarodovana načinom, koji je zakon odredio.

Član 72.

Zakoni i zakonite naredbe, koji su zakonom načinom obnarodovani, imaju obaveznu silu za sve državljane i vlasti.

Član 73.

Bez odobrenja Narodnog Predstavništva ne može se nikakva poreza niti opšti državni prirez ustanoviti ni izmeniti; niti se može država zadužiti.

Vlada je dužna da Narodnom Predstavništvu podnese Glavnom Kontrolom overeni tačan izveštaj, da li su finansijski ugovori zaključeni i izvršeni u smislu zakona.

Član 74.

Narodno Predstavništvo ima pravo ankete, kao i istrage u izbornim i čisto administrativnim pitanjima.

Istražnim komisijama pripadaju sva prava sudskih i istražnih vlasti.

Svaki poslanik ima pravo upravljati ministri-ma pitanja i interpelacije. Ministri su dužni dati na njih odgovor u toku samoga zasedanja.

Član 75.

Svako ima pravo upravljati Narodnome Predstavništvu molbe i žalbe preko njegovog predsednika. Narodno Predstavništvo ima pravo dostavljati ministrima molbe i žalbe, koje su na nj upravljene, a ovi su dužni davati obaveštenje o njihovoj sadržini, kad god Narodno Predstavništvo to od njih zahte.

U Narodnom Predstavništvu imaju pravo da govore samo njegovi članovi, vladini poverenici i članovi Državnog Saveta. Narodno Predstavništvo ne može primiti deputac je ni pojedinca niti dopustiti, da u njegovoj sredini govori ko drugi osim gore pomenutih lica.

Član 76.

Narodni poslanik ne odgovara za svoj rad u Narodnom Predstavništvu. Njega niko i nikad ne može uzeti na odgovor za glas, koji je dao kao član Narodnog Predstavništva.

Za svoje govore u Narodnom Predstavništvu poslanici odgovaraju samom Narodnom Predstavništvu, koje ih može za napadanje na Kralja ili članove Kraljevskog doma, na Narodno Predstavništvo ili na pojedine poslanike kazniti na predlog svog Predsednika disciplinarnim kaznama odredjenim u poslovniku Narodnog Predstavništva.

A ako bi izrazi poslanika, koje u Narodnom Predstavništvu izgovore, sadržavali u sebi takve uvrede drugih lica, koje se kriv. zakonu kazne, poslanik se može optužiti redovnim sudovima, ali

se i za to traži odobrenje Narodnog Predstavništva.

Član 77.

Bez ovlašćenja Narodnog Predstavništva poslanici ne mogu se uzimati na odgovor niti staviti u pritvor od dana izbora pa sve za vreme trajanja njihovog poslaničkog mandata, van slučaja, kad se uhvate na samome delu. Ali u tom poslednjem slučaju Narodno Predstavništvo se izveštava, i ono daje ili odriče ovlašćenje, da se istraga produži za vreme saziva.

Član 78.

Narodnom Predstavništvu pripada isključivo pravo, da u svojoj sredini održava red preko svojega predsednika.

Nikakva oružana sila ne može se postaviti u zgradu Narodnog Predstavništva niti u njezinom dvorištu.

Niko oružan ne sme ući u zgradu Narodnog Predstavništva bez znanja i odobrenja predsednika.

Član 79.

Narodno Predstavništvo stoji u neposrednom odnošaju samo sa ministrima.

Član 80.

Članovi Narodnog Predstavništva dobivaju iz državne kase putni trošak i dnevnicu.

DEO ŠESTI.

Ministri.

Član 81.

Na vrhu službe nalazi se Ministarski Savet, koji stoji neposredno pod Kraljem.

Ministarski Savet sastavljaju ministri i Predsednik Ministarskog Saveta.

Predsednik Ministarskog Saveta i ministre postavlja Kralj.

Stupajući na dužnost ministri polažu zakletvu, da će biti verni Kralju, i da će se savezno pridržavati Ustava i Zakona.

Član 82.

Ministar može biti samo državljanin Kraljevstva.

Član 83.

Nijedan član Kraljevskog Doma ne može biti ministar.

Član 84.

Ministri imaju pristup u Narodno Predstavništvo, koje ih je dužno saslušati kad god to zatraže. Ali glasati u Narodnom Predstavništvu mogu ministri samo, ako su u isto vreme i narodni poslanici.

Narodno Predstavništvo ima pravo zahtevati, da su ministri prisutni u njegovim sednicama.

Član 85.

Ministri su odgovorni Kralju i Narodnom Predstavništvu za svoja službena dela.

Pismena ili usmena naredba Kraljeva ne može ni u kojem slučaju zakloniti ministre ni druge državne službenike od zakonske odgovornosti.

Član 86.

I Kralj i Narodno Predstavništvo imaju pravo da optuže ministre:

- 1.) za izdaju zemlje i Vladaoca;
- 2.) Za povredu Ustava i Ustavnih prava državljana;
- 3.) za primanje mita;
- 4.) za oštećenje države iz koristoljublja;
- 5.) za povredu zakona u slučajevima, koje određuje zakon o ministarskoj odgovornosti.

Ovim pravom optužbe mogu se poslužiti Kralj i Narodno Predstavništvo za 5 godina od kako je delo učinjeno.

Član 87.

Predlog, da se ministar optuži, mora se učiniti napismeno, mora sadržavati tačke optuženja, i biti potpisan najmanje od 40 poslanika.

Da se ministar stavi pod sud, potreban je pristanak dve trećine glasova svoji prisutnih članova Narodnog Predstavništva.

Optuženome i pod sud stavljenome ministru sudi Državni Sud, sastavljen od članova Državnog Saveta i članova Kasacionog Suda.

Član 88.

Osudjenoga ministra Kralj ne može pomilovati, niti prekinuti povedenu istragu, osim ako bi to predložilo Narodno Predstavništvo.

DEO SEDMI.

Državni Savet.

Član 89.

Državni je Savet sastavljen od 36 članova, od kojih 18 imenuje Kralj, a 18 bira Narodno

Predstavništvo i to ovim načinom: Kralj predlaže Narodnom Predstavništvu listu od 36 kandidata izmedju kojih ono bira 18 koje Kralj postavlja za Savetnike; Narodno Predstavništvo sa svoje strane predlaže Kralju listu od 36 kandidata, izmedju kojih Kralj postavlja 18 za savetnike. Na isti način popunjavaju se upražnjena mesta u Državnom Savetu.

Član 90.

Državni Savetnici postavljaju se na ceo život. Oni ulaze u red ostalih državnih činovnika. Savetnici ne mogu biti preko svoje volje uklonjeni sa svojih mesta ni prevedeni u druga zvanja državne službe. Oni se ne mogu ni u penziju staviti preko svoje volje, sem ako su navršili 45 godina državne službe ili 70 godina života, ili ako su tako oboleli, da ne mogu više vršiti svoju dužnost. Po navršenoj 45. godini državne službe ili 70. godini života moraju državni savetnici biti penzionisani.

Ako državni savetnik postane ministar, njegovo se mesto u Savetu ne popunja, a kad prestane biti ministar, on se vraća u Savet na svoje mesto.

Samo u tom slučaju kad bi ostalo u Savetu manje članova od broja, koji zakon o poslovnom redu u Državnom Savetu ište, za otpravljanje poslova, popunjava se odmah toliko mesta, koliko je potrebno te da Savet može raditi.

Član 91.

Državni savetnici mogu biti oni državljani Kraljevstva, koji su navršili 35 godina, koji su svršili u Kraljevstvu ili na strani kakav fakultet ili kakvu višu stručnu školu, koja stoji u redu fakulteta. Uz to dve trećine državnih savetnika moraju imati deset godina državne službe, a jedna trećina može biti i bez toga, pod uslovom, da su priznati javni radnici.

Član 92.

Predsednika i Potpredsednika Državnog Saveta postavlja Kralj iz sredine Saveta na tri godine.

Član 93.

Državni Savet ima ove dužnosti:

1. da na poziv vlade izradjuje zakonske predloge i nacрте administrativnih naredaba od opšteg značaja i da daje Vladi svoje mišljenje o predmetima, koje bi mu ona podnela.

2. da proučava zakonske predloge, koje Vlada podnosi Narodnom Predstavništvu ili koji su po-

tekli iz inicijative Narodnog Predstavništva ili da daje svoje mišljenje o njima. Ovo mišljenje savetsko nije obavezno za Narodno Predstavništvo ni za Vladu, ali se ipak mora uvek u celini saopštiti Narodnom Predstavništvu, pre nego što ono uzme dotični zakonski predlog u pretres. Osim toga Savet može odrediti iz svoje sredine jednog ili dva svoja člana, koji će u Narodnom Predstavništvu zastupati njegovo gledište. Narodno Predstavništvo i Vlada mogu odrediti svaki za svoje predloge rok, u kojem Savet ima podneti svoje mišljenje. Savet može tražiti da mu se taj rok produži. Ali ako i posle produženog roka Savet ne podnese svoj izveštaj i svoje mišljenje, Narodno Predstavništvo će i bez njega preći na pretres i na rešavanje;

3. da sastavlja kandidac onu listu za upražnjena mesta u Glavnoj Kontroli i u Kasacionom Sudu;

4. da donosi završna rešenja o žalbama, koje se tiču izbora za okružne Skupštine i odbore i opštinskih izbora;

5. da kao disciplinirani sud sudi državnim činovnicima, ako je po propisima postojećih zakona on za to nadležan;

6. da razmatra i rešava žalbe protiv ministarskih rešenja u spornim administrativnim pitanjima. Ova rešenja Državnog Saveta obavezna su za ministra;

7. da rešava sukobe izmedju administrativnih vlasti;

8. da odobrava delimične izdatke iz opšteg kredita određenoga budžetom za vanredne potrebe, kao i delimično upotrebljavanje kredita određenog na gradjevine u koliko bi izdatak u pojednim slučajima bio veći od sume, kojom ministar može sam po zakonu raspolagati;

9. da odobrava poravnanja izmedju države i pojedinih lica, koja bi se po državne interese kao korisna pokazala;

10. rešava, da li ima mesta zauzimanju nepokretnih dobara za opšte narodnu potrebu, kad je za to po postojećim zakonima nadležan;

11. da razmatra i rešava po žalbama protiv Ukaza, kojim se vredjaju zakoni privatna prava. Glavna Kontrola ima prava da se žali u ime države, ako je Ukazom povredjen kakav državni materijalni interes u korist pojedinaca;

12. da razmatra i rešava po žalbama protiv ministarskih rešenja donesenih po predmetima, za koje ministar nije po zakonu nadležan, ili koji prelaze krug njegove zakonom određene vlasti.

Oba su rešenja obavezna za ministra;
13. da vrši poslove, koji bi mu raznim zakonima određeni bili.

DEO OSMI.

Sudska vlast.

Član 94.

Sudovi su nezavisni.

Član 95.

Nikakav sud ni sudsko nadležstvo ne može se ustanoviti drukčije osim zakonom.

Član 96.

Sudjenje je u sudovima javno, osim slučaja gde sud nadje da valja isključiti javnost radi reda ili morala.

Član 97.

Za celo Kraljevstvo biće samo jedan Vrhovni i Kasacioni Sud. Predsednici i članovi Kasacionog Suda postavljaju se po dvema listama, od kojih jednu predlaže Državni Savet a jednu Kasacioni Sud. U svakoj kandidacionoj listi mora biti dva puta onoliko kandidata, koliko ima upražnjenih mesta. Kandidati mogu biti isti i na jednoj i na drugoj listi. Predsednici i članovi drugih sudova postavljaju se prema zakonu.

Član 98.

Za predsednika i članove u Kasacionome Sudu traži se da su 10 godina kao sudje, ili kao redovni profesori prava na Univerzitetu služili, ili da su 10 godina radili pravo-zastupničke poslove kao javni pravozastupnici ili, da su bili 5 godina članovi drugostepenih ili predsednici prvostepenih sudova, ili da su bili ministri pravde.

Član 99.

Sudije su u svojim zvanjima stalne. Sudije ne mogu biti premešteni, otpušteni ili penzionisani.

DEO DEVETI.

Državne finansije i državno imanje.

Član 100.

Niko se ne može osloboditi od plaćanja poreza, van slučaja koje je zakon predvideo.

Kralj i naslednik prestola ne plaćaju državi porezu.

Član 101.

Svake godine Narodno Predstavništvo odobrava državni budžet, koji vredi samo za godinu dana. Budžet se mora podnositi Narodnom Predstavništvu u samome početku njegovoga rada. U isto vreme podnosiće se Narodnom Predstavništvu završni prošlogodšnji račun.

Svi prihodi i rashodi državni moraju ući u budžet i u završni račun. Narodno Predstavništvo ne može predložene pojedine partije budžeta uvećati, a može ih smanjiti ili izostaviti. Ušteda jedne budžetske partije ili budžetske godine ne može se utrošiti na podmirenje potreba druge partije ili godine bez odobrenja zakonodavne vlasti.

Član 102.

Ako Narodno Predstavništvo nije moglo da utvrdi novi budžet pre početka računске godine, ono može produžiti privremeno budžet istekle računске godine sve dok novi budžet ne bude utvrđen.

Član 103.

Rude su svojina državna.

Član 104.

Pravo monopola pripada državi. Država može preneti to svoje pravo na drugoga, ali samo putem zakona i na određeno vreme.

Povlastice (koncesije) daju se samo putem zakona i to opet na određeno vreme.

Član 105.

Državno imanje obrazuju sva pokretna i nepokretna dobra i sva imovna prava, koja država kao svoja pribavlja i drži.

Samo se zakonom može državno imanje otudjivati ili ono i njihov prihod založiti ili inače opteretiti.

Član 106.

Od državnoga imanja razlikuje se Kraljevo privatno imanje, kojim Kralj slobodno raspolaže za života i na slučaj smrti po odredbama građanskog zakonika. Za ovo Kraljevo imanje ne vredi drugi odeljak čl. 37. ovog Ustava.

DEO DESETI.

Glavna Kontrola.

Član 107.

Za pregled državnih računa postoji Glavna Kontrola kao osebno nadležstvo i računski sud. Glavna Kontrola ima predsednika i 9 članova. I predsednika i članove Glavne Kontrole bira Narodno Predstavništvo iz kandidacione liste, koju sastavlja Državni Savet i na kojoj je predloženo dva puta onoliko kandidata koliko je praznih mesta.

Član 108.

Članovi Glavne Kontrole mogu biti oni državljani koji su svršili pravni fakultet i navršili uz to 10 godina državne službe ili koji su bili ministri finansija ili koji su služili kao viši činovnici u finansijskoj struci a imaju najmanje 10 godina državne službe. Ali Predsednik Glavne Kontrole i 5 članova njezinih moraju biti pravnici.

Predsednik i članovi Glavne Kontrole su nepokretni u svojim zvanjima. Oni se ne mogu otpustiti iz državne službe bez presude redovnih sudova, niti premestiti u druga zvanja bez svojega pismenoga pristanka. U penziju se oni mogu staviti samo, ako su navršili 35 godina državne službe ili 65 godina života, ili ako su tako oboje da ne mogu više vršiti svoju dužnost.

Član 109.

Glavna Kontrola pregleda, ispravlja i likvidira račune opšte administracije i svih računopolagača prema državnoj kasi. Ona motri da se ne dogodi nikakvo prenašanje suma iz jedne budžetske partije u drugu. Ona završuje račune svih državnih uprava i dužna je prikupljati sve dokaze i sva potrebna obaveštenja.

Opšti račun državni podnosi se Narodnom Predstavništvu po primedbama Glavne Kontrole i to najdalje za dve godine računajući od završetka svake budžetske godine.

DEO JEDANAESTI.

Vojska.

Član 110.

Vojna dužnost je za sve državljane jednaka.

Član 111.

Koliko će se vojske stalno držati pod zastavom, određivaće se svake godine zakonom o budžetu.

Član 112.

Strana vojska ne može se uzeti u službu državnu, a vojska Kraljevstva ne može se staviti u službu koje druge države bez odobrenja Narodnog Predstavništva.

Opšta i prelazna naredjenja.

Član 113.

Ovaj Privremeni Ustav ne može se izmeniti ni obustaviti u celini ni u pojedinim delovima, i važiće dotle dok ne stupi u život definitivni Ustav, koji će doneti Ustavotvorna Skupština.

Član 114.

Dok se ne izvrši izjednačenje zakona za celu državu, dotle ostaju u snazi oni zakoni, koji su do danas važili, u koliko se ne kose sa naredjenjima ovog Ustava, i u koliko ih Narodno Predstavništvo ne promeni.

Član 115.

Ovaj Privremeni Ustav stupa u život, čim se obnaroduje.

Član 116.

Kad Privremeni Ustav stupi u život položiće Kralj zakletvu po članu 50.

Član 117.

Zajedno s ovim Ustavom stupaju na snagu za celu državu ovi ovde nabrojeni zakoni, u koliko nisu u opreci s odredbama Ustava, i to :

1. zakon o ministarskoj odgovornosti od 30. januara 1891. ;
2. zakon o uredjenju Državnog Saveta od 21. decembra 1901. ;
3. Zakon o uredjenju Glavne Kontrole od 1. maja 1892. ;
4. Zakon o Državnom Budžetu od 4. aprila 1903. ;
5. Zakon o ustrojstvu vojske od 27. I. 1901.

Član 118.

Dosadašnji predsednici i članovi Državnog Saveta, Glavne Kontrole i Kasacionog Suda ostaju u dužnosti.

Član 119.

Kasacionom Sudu u Beogradu proširuje se kompetencija i na teritorije bivše Ugarske i na Crnu Goru.

Član 120.

Stol Sedmorice u Zagrebu i Vrhovni Sud za Bosnu i Hercegovinu smatraju se kao samostalna, Kasacionome Sudu u Beogradu koordinirana odeljenja zajedničkog Vrhovnog i Kasacionog Suda.

Član 121.

Vrhovna sudska i kasaciona instancija za pravno područje Slovenije, Primorja i Dalmacije obrazovaće se osobenim zakonom.

Član 122.

Vršenje prava u smislu čl. 51. i 87. pripada Kasacionome Sudu u Beogradu.

Član 123.

Sukobe između administrativnih i sudskih vlasti rešava mešoviti senat, sastavljen od po tri delegata Državnog Saveta i Kasacionog Suda, a predsedava tome senatu po godinama najstariji član.

Obrazloženje.

Sad u Kraljevstvu Srba, Hrvata i Slovenaca ujedinjeni troimeni narod živio je pre u raznim državama s različitim državopravnim odnosima. Zbog toga je državno stanje naroda različito u pojedinim teritorijama. Ovaj je položaj nepovoljan i neizdržljiv do vremena, kad Ustavotvorna Skupština zaključi definitivni Ustav. Ustavna prava i garancije treba da su već sada, u koliko je to moguće, u celom Kraljevstvu jednaka.

U svesti ove dužnosti je već delegacija Središnjeg Odbora Narodnog Veća u svojoj sednici od 6. decembra 1918. u Beogradu preporučila vladi da provede za celu državu ustavne garancije na podlozi Ustava Kraljevine Srbije još pre sastanka Privremenog Narodnog Predstavništva. Vlada se složila s ovim zahtevom i Njegovo Kraljevsko Visočanstvo Prestolonaslednik Aleksandar je u svojoj proklamaciji od 6. januara 1919. to i objavio. „Posebno će moja vlada poraditi, da se odmah protegnu na čitavo Kraljevstvo Srba, Hrvata i Slovenaca sve građanske slobode i garancije, koje sada po Ustavu Kraljevine Srbije uživahu srpski državljani“.

A rad za organizaciju vlade i unutarnje uprave tako je zauzeo kabinet, da nije mogao odmah pristupiti radu na pomenutom pitanju. Ministarski Savet je većao u više sednica o ovom pitanju. Ali kad se rad približio svome kraju, bio je

sastanak Privremenog Narodnog Predstavništva tako blizu, da Ministarski Savet nije smatrao za oportuno da sam na osnovu danog mu gore rečenog ovlašćenja reši pitanje o privremenim ustavnim garancijama putem uredbe.

Sad kao „Privremeni Ustav Kraljevstva Srba, Hrvata i Slovenaca“ predloženi zakonski projekat je bilo u pogledu materijalnog sadržaja, bilo u pogledu rasporeda propisa bitno Ustav za Kraljevinu Srbiju od 5. juna 1903. god. Izmene se tiču izuzev nekoliko sasvim formalnih, onih propisa koji zbog promenjenog položaja stvari treba da se izmene.

U pojedinostima kaže se: prije „Oblik vladavine, državna vera i državna oblast“ glasi sada: „Oblik vladavine, dinastija, državna oblast“. Mesto propisa čl. 3. o državnoj veri koji treba da ispadnu, uneo se je na ovo mesto čl. 67. o dinastiji u obliku koji odgovara današnjem pravnom položaju. To je sa gledišta sistematskog bolje.

Čl. 5. u starom obliku morao je otpasti, a mesto njega uzeo se je opšti član iz dela devetoga.

U čl. 8. se je u drugu alineu unelo prve reči idućeg stava, a u ostalom morao se je čitavi sledeći stav ispustiti. To sa sledećih razloga: Garancije lične slobode moraju odgovarati organizaciji državnih vlasti. Zbog toga su u bivšoj Kraljevini Srbiji drukčiji nego u teritorijama bivše Austro-Ugarske. Ako bi se dakle uzeli propisi srpskog Ustava, trebalo bi da se u isto vreme izjednače i propisi Krivičnog Sudskog Postupka a to je sada neizvodljivo. Time, da su izostali napomenuti propisi u Ustavu, nije se promenio pravni položaj pojedinih lica, jer nalazimo sve članove, koji se koji se odnose na garanciju lične slobode već u Krivičnom Sudskom Postupku koji važi u pojedinim teritorijama.

Isto se ima reći i u pogledu člana 14. o nepovrednosti stana. Članu 19. se je dodao propis čl. 192.

Dodatak ad. alineja 3. čl. 20. da se može za vreme rata ustanoviti cenzura za vojna i diplomatska pitanja, opravdan je po samom stanju stvari.

U čl. 22. (24) izostala je druga alineja zbog različitih propisa u zakonima i štampi.

U čl. 26. uneo se je na prvo mesto čl. 184, osim reči „Bez obzira na to po čijim je naredbama radio“. Ovaj stav morao je ispasti jer je u sukobu sa propisima §§ 12. i 13. zak. čl. o činov. gradj. reda.

U čl. 28. trebalo je reći: „terete opštinske i državne“ zameniti sa „javne terete“, jer ima u državi i drugih javnih tereta.

Ad deo treći. Čl. (35) združen sa čl. (33) u čl. 31. član 33 je kraći izraz člana (43).

Član (36) je izostao, da se mogu izvršiti izvesne reforme.

Alineja druga člana 34 (38) unela se u čl. 39, a uzeo se je u ovaj član 34. propis člana (56) iz razloga sisematike. Član 36. je uzet iz dela XII. koji ispada.

Ad deo četvrti. (41.) i (42.) ukidaju se, u čl. 39. uzet je kao već spomenuto iz čl. (38) propis u pogledu ministra. Promene u pogledu postavljanja državnih činovnika su potrebne, jer u bivšoj Austro-Ugarskoj važe drugi propisi, koji treba da ostanu do izjednačenja. Čl. (49) ukida se sasvim kao obsoletan.

Čl. 55, (52) trebalo je s obzirom na faktično stanje spomenuti tako da odgovara duhu današnjega vremena. U čl. 47. (54.) je ukinut propis alineja 3 i 4 i to iz razloga što ima Privremeno Narodno Predstavništvo ostati stalno na okupu sve do sastanka konstituante, a konstituenta do vremena kad stupi u život definitivni Ustav.

Članovi (51—65, 67—72, i 74) ukidaju se kao u sadašnjem stanju nepotrebni.

Ad deo peti. U ovom delu ukinuti su zbog promenotog položaja čl. (76—103.) a na njihovo mesto stupaju čl. 53—63. U čl. 56. su uzakonjene sve garancije da Ustavotvorna Skupština odgovara Narodnome Predstavništvu moderne demokratske države.

U čl. 60. u smislu savremenog shvatanja ograničava se gubitak položaja primanjem mandata, samo na predsednika zemaljskih vlada i poverenike, tako da mogu, izuzev policijskih činovnika i oficira biti poslanici, činovnici ma koje vrsti službe.

Čl. 66. (109) ima se primetiti da zahtev da može Narodno Predstavništvo rešavati, samo ako je u njegovoj sednici više od polovice celokupnog broja poslanika, može postati smetnja za rad Narodnoga Zredstavništva. I u drugim državama je tzv. kvorum mnogo manji od polovine, a u Engleskoj ga u opšte nema. Propis kojim se zahteva za kvorum jedna četvrtina poslanika, je dakle sasvim opravdan.

Članovi 67—70 (111—115) uneli su se kao garancije smotrenog rada Narodnoga Predstavništva i neka vrsta zamene dvodomnog sistema. Čl. 76. (123) dobio je moderniji oblik.

Ad deo šesti. Izostao je član 138. kao obsoletan.

Ad deo sedmi. Institut Državnog Saveta trebalo je zadržati. Ovaj institut odgovara francuskom Conseil d'Etat, te ima da vrši veoma važnu

ulogu u državi. Državni Savet je ono, što je bio u bivšoj Austro-Ugarskoj. Upravni Sud i državni sud (tačka 4, 6, 7, 12 i 13 čl. 93.). Osim toga je disciplinarni sud za državne činovnike (t. 5.) nadzorno nadležstvo u pogledu izdataka za vanredne potrebe itd. (t. 8., 10., 11.), i naposljetku saradjuje na zakonodavstvu (t. 1., 2. 14.) i na postavljenju činovnika (t. 3.).

Dosadašnji broj članova ne odgovara opsegu nove države, radi toga se ustanovljuje broj članova na 36.

U čl. 90. trebalo je da se doba starosti ispod koje Državni Savetnici ne mogu se staviti u penziju, produži za pet godina a istovremeno i zakoniti, da navršivši ovo doba starosti moraju biti penzionisani. To je u interesu stvari.

U pogledu sastava Državnog Saveta (čl. 91.) i zamenjen je zahtev da su Državni Savetnici proveli 10 godina u državnoj službi u toliko, što se ovaj uslov traži samo za dve trećine državnih savetnika, jer je sasvim opravdano, da se i licima, koja nisu u državnoj službi, a svojim su radom pokazala potpunu kvalifikaciju, omogući pristup u Državni Savet.

Tačka deveta morala je da ispadne zbog izmenjenih propisa u zakonu o državljanstvu.

Ad deo osmi. U čl. 94. izostala je druga i treća alineja. Da sudovi ne mogu vršiti zakonodavne vlasti, izlazi već iz dela trećega. A što se tiče upravne vlasti sudova, oni ne mogu vršiti obične upravne vlasti zbog načela dela vlasti, a oni vrše u izvesnoj meri upravnu vlast što se sudova samih tiče, u čitavoj teritoriji bivše Austro-Ugarske. Poslednja alineja je suvišna, jer je ovaj propis već sadržan u čl. 35.

U čl. 95. (147) izostala je druga alineja zbog savremenih prilika.

Član (148.) ukida se, jer u velikom delu države nema ustanove porota, a rešenje pitanja, da li ustanovu porote treba zadržati, ostavlja se Ustavotvornoj Skupštini.

Član (149) je kao delom obsoletan otpao, a propis alineje 3. uneo se je u čl. 97.

Čl. (150) je ispao, vidi čl. 9.

Čl. (151) je obsoletan.

Čl. (153) je u sukobu sa Kriv. Sud. Post. u teritorijama bivše Austro-Ugarske.

U članu 97. (154) prva i poslednja alineja zamenjuju se opštom odredbom.

Član (155) otpao je, jer je ovaj propis već sadržan u zakonima o sudijama.

U članu 98. ostao je već iz spomenutih razloga samo kao propis alineja tri, koji se odnosi na Kasacioni Sud.

Član 99. je kraći izraz čl. (157).

Deo deveti ukida se sasvim, a garancija samouprave nalazi se već u čl. 5. a na njegovo mesto stupa:

Deo deseti. Član (170) se ukida, jer ne odgovara pravnome stanju za celu državu. I stranci treba da plaćaju poreze.

U čl. 102. (174) je druga alineja mogla izostati, jer se ni Privremeno Narodno Predstavništvo ni Ustavotvorna Skupština ne mogu raspustiti.

U čl. 104. (176) otpao je u prvoj alineji prvi stav, to se po sebi razume.

Deo jedanaesti (sada deo deseti). Promene ovoga dela su u skladu sa propisima čl. 99.

Deo jedanaesti odgovara bitno delu 14. starog Ustava.

Opšta i prelazna odredjenja.

Sadržavaju propise koji su po samom položaju stvari potrebni i opravdani.